

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 349, липень, 2023

Сергій Лаушкін

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ **2023 – рік Ольги Кобилянської**
Новела Ольги Кобилянської «За готар».
Між раціонально-реалістичною та модерністично-сакральною перспективами
- ❖ *Леся Українка: штрихи до прижиттєвого образу*
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (10)*
- ❖ *З історії української літератури Румунії – міжвоєнний період –*
- ❖ *«Настане день...» (Враження від поетичної книжки Олени Репіної «Жити далі»)*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXXXVIII)*
- ❖ *Нова редакція Українського правопису: норми передачі звуків на письмі*
- ❖ *Казковий світ з-під пера Аделі Григоруку*
- ❖ *Анничка (Повість)*
- ❖ *Подина (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*
- ❖ *Духовні джерела. Собор Софії Київської*
- ❖ *Дитячі сторінки: Петрусь і чарівна сопілка (Казка)*

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

Новела Ольги Кобилянської «За готар» МІЖ РАЦІОНАЛЬНО-РЕАЛІСТИЧНОЮ ТА МОДЕРНІСТИЧНО-САКРАЛЬНОЮ ПЕРСПЕКТИВАМИ

Раціоналістичне світобачення, властиве реалізму, спирається тільки на дійсне відображення подій зовнішнього світу, яке не може мати жодної іншої (міфоруальної, сакральної, фантастичної) перспективи. Модерністичне сприйняття навколишнього світу, яке стало своєрідним поверненням до романтизму, дає можливість відкрити в реальному світі й вияви іншого плану: містичне переживання того, що в цей реальний час у реальному просторі відбувається вторгнення сакрального світу, здатність відчувати, що в цьому ре-

альному світі можна виявити ірреальні прояви, які мають багато ознак сакрального. Ігор Набитович наголошує, що «категорія *sacrum*, сакральне – одна із найзагальніших категорій. Вона тлумачиться як вияв людського буття, людської присутності в *Universum*'і. Людина релігійна – *homoreligiosus*, пізнаючи світ, шукаючи свого місця в ньому, завжди намагається ідентифікувати своє місце в цьому *Universum*'і – у співвіднесенні із сакральним, із його проявами в людському бутті»¹. Людський досвід пізнання й освоєння *sacrum* «опирається на релігійно марковані концепти (які є зраціоналізованими об'єктами ірраціональних динамічних виявів сакрального)». За допомогою концептів, які є «особливими згустками людського досвіду» і які, «кристалізуючись, творять згустки досвіду людини – релігійно марковані мікро- та макроконцепти» в мистецькому творі можливе

створення художнього світу з вираженням сакрального світоуявлення». Найчастіше ці мікро- та макроконцепти «іраціоналізуються в матеріальному світі у певні образи, символи, матеріальні об'єкти: людські постаті, або в різні предмети – зокрема ті, які мають ритуальний характер». Слід пам'ятати й про те, що категорія *sacrum*, як відомо, «має амбівалентний характер не тільки з психологічного погляду – притягує та відштовхує, а й з аксіологічного – є *святим* та *нечистим*»².

Основою новели Ольги Кобилянської «За готар» покладено, здавалося б, лінійний сюжет із життя буковинської сільської громади. На межі села в хуртовину замерзає чужинець, який прибув із Галичини. Якщо громада візьметься його рятувати, а він помре, то їй доведеться за свій коштів його поховати. Священник наказує перенести чужинця «за готар» – за межу села. Тоді його смерть стане проблемою сусіднього села. Чужинця намагається врятувати бідна селянка Магдалена зі своєю хворою донькою. І незнайомець, і донька селянки помирають, а всі видатки за похорон лягають на Магдалену.

Можна розглядати сюжетні перипетії «нарису із сільського життя» (як окреслює жанрові особливості цього твору сама авторка) з погляду реалістичної естетики. Однак цей твір може мати й іншу, не раціонально-реалістичну, а модерністично-сакральну перспективу. На можливість такої інтерпретаційної стратегії письменниці вказує те, що в архітектонічній структурі твору прихована притча про милосердного самарянина. Парабола визначається як «близкий до притчі жанровий різновид із розгорнутим тлумаченням зображуваних подій. У творах за стислою розповіддю завжди приховані кілька планів іншого змісту. <...> У структурі параболи закладено інакомовний образ, що тяжіє до символу (інколи – до символічної притчі), а не до алегорії, не втрачаючи предметної виразності за ситуативної багатозначності»³.

(Продовження на 4 с.)

¹ Набитович І. Універсум *sacrum* у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму) : Монографія. Дрогобич; Люблін : Посвіт, 2008. С. 541.

² Там само. С. 542.

³ Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 2. С. 180.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Новела Ольги Кобилянської «За готар» МІЖ РАЦІОНАЛЬНО-РЕАЛІСТИЧНОЮ ТА МОДЕРНІСТИЧНО-САКРАЛЬНОЮ ПЕРСПЕКТИВАМИ

(Продовження з 3 с.)

Архітектонічна спорідненість притчі про милосердного самарянина та новели Ольги Кобилянської виявляється на різних рівнях художнього тексту. Сюжетно «За готар» має багато очевидних паралелей із Христовою притчею – аж до збігів образу немилосердного священника. Священник – «старенький панотець», у якого «біла довга борода», – зовнішньо типовий образ старозаповітного пророка або святого. Однак у цій формі міститься аксіологічна протилежність змісту – чужинець, який помирає на зимовій дорозі, на переконання панотця, «лише клопіт для села: загине, то й ховай даром, трудись за Бог зна які гріхи...». Священник «не любив даром трудитись. Старий уже був, а що найважливіше – який хосен йому з того...». Його нехоть до чужинця виражається й намаганням виправдатися, якщо селяни думають, що цей подорожній, «може, замерз», «або заслаб», то отець «кликнув роздразненим (курсив наш. – В. А.) голосом»: «Або упився, або упився!» і цю спробу самовиправдання підтримує один із селян: «Може, хотів зігрітися! <...> Та й збігла горівка в ноги й звалила».

Образ Магдалени, у контексті паралелізму до Христової притчі, є симетричним до образу милосердного самарянина: «...напідкнула на нещасного чужинця і з остраху аж уголос скричала <...>. Заволоділо нею одно почуття, що наплило могучою хвилею на її душу і наказувало лиш одно: до хати забрати нещасного. Якнайборше до хати <...>. Не міг іще бути мертвий... Господь великий». На допомогу Магдалені прибігла «її дитина, мов той ангел, так злетіла». Модерністично-сакральна перспектива прочитання твору Ольги Кобилянської дає змогу зауважити не тільки присутність у творі прихованих ознак новозаповітної притчі, а й трактувати в такій перспективі можливість жанрового зміщення: позначати твір не як нарис, а як *новелу*, оскільки притча про милосердного самарянина має новелістичний характер (її пуантом є власне проявлення милосердності самарянином). У *нарисі* Ольги Кобилянської є свій пуант: надзвичайно потужний і по-філософськи глибокий. Ідеться про

смерть доньки. Хоч це сприймається раціонально вмотивованим (дитина вибігає надвір роздягненою), однак у плані містичному стає символом християнського милосердя чи навіть християнської самопожертви.

Ернст Кассіер вважав, що сакральне позначення конкретного локусу починається з виокремлення «певної ділянки, яка відрізняється від інших і в релігійному аспекті ніби оточеної певною огорожею» й означає «відрізаний» простір: «У такому сенсі воно спочатку означало священну, таку, що належить Богові, ділянку, а потім було перенесено на будь-яку обмежену ділянку землі, на поле, на гай, посвячений Богові, володареві або героєві»⁴. Акт перенесення чужинця за межу означає його вірну й невідворотну смерть. Межа («готар») між двома світами – сакральним і профанним – у творі Ольги Кобилянської означається межею між двома селами. І прості селяни, і священник, і Магдалена, і незнайомець у зав'язці новели локуються у просторі *profanum*; перехід через «готар» стає символічним переходом у простір *sacrum*. Межа й у міфологічно-ритуальних, і в релігійних уявленнях завжди сприймається як *небезпечний* (що становить одну з найважливіших характеристик сакрального) простір, вона змінює онтологічний статус кожного, хто її перетинає.

Хата Магдалени («чорної», яка «тринадцятеро дітей поховала») розташована «недалеко *готаря*», бо її господарі «десь забудувалися від села, як від ворогів». «Хата Магдалени дивиться лицем у ліс <...>, бо люта, що за плечима чигає вже чуже село <...>. За її же городцем уже готар <...>. Її хата саме на роздоріжжі стоїть <...>. Щастя обминає того, хто на готарі сидить. Воно тягнеться або в одну сторону, або в другу, а хто на готарі стає, тому нічого не дістається». Магдалена «хату поставила під лісом, окремо від людей, якби до нашого гурту не належала. Сама на готарі».

Отже, назва «За готар» має символічне пояснення (у контексті розгляду твору як притчі-новели). У межах села, яке оточує той готар, на кожного з героїв твору авторка мовби приміряє принципи християнської любові, християнського милосердя (причому не тільки до отця і двох селян, які його супрово-

⁴ Кассиер Э. Философия символических форм. Т. 2. Мифологическое мышление. Москва; Санкт-Петербург: Университетская книга, 2002. С. 114.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

джують), а й навіть до тих, хто «бідкається» тим, що робитиме Магдалена, яка потратила усе на похорон невідомого. Останні слова новели-притчі («За готар!.. За готар!..») могли би вказувати на те, що все село, разом зі священником опинилося, власне, за межею християнського милосердя. Магдалена ж у цьому ракурсі виступає з *другого боку цієї межі*. Вона «чемна жінка: на Боже не забуває. Дає на служби...», «лиш то одно, що щастя не має». Вона «вже така збіджена з гризоти і з видатків, що чим раз, то більше чорніє. Недурно й прозвали її *чорною*. Лише хрестить та й хоронить, хрестить та й хоронить <...>. Смерть і слабкість у хаті все повижирали». Донька Магдалени, яка, внаслідок зустрічі із чужинцем, теж піде «за готар», залишається тією ниткою, що лучить Магдалену із профанним світом, бо «якби не та дитина, що світить у хаті очима, вона пішла би сама в землю (тобто помандрувала б у простір *sacrum*. – В. А.), а так дитина та й робота держить її при собі».

Смерть у художньому світі Ольги Кобилянської є одним із найважливіших феноменів, який сполучає людину із сакральним. Структура новели «За готар» певною мірою повторює сюжетну структуру роману «Земля», який «побудований на антиципації невідворотності смерті головного героя»⁵. Мотив смерті – один із структуротворчих мотивів нарисовели: уже у зав'язці визначальним є образ білих снігів (як символу мертвотності природи, усього навколо), в яких лежить «напівмертвий» чужинець. За селом, «за дрібними сільськими хатами здіймалися білі могили, наметені вітром...». Ця мертвотність має антиципаційний характер, є алюзійною антиципацією (антиципацією-натяком) на розв'язку новели. Ігор Качуровський наголошував, що антиципація – це «своєрідний мистецький «завдаток» – коротка підказка: що має статися»⁶.

Водночас треба зауважити, що у світогляді героїв письменниці проявляються елементи як міфологічно-ритуального, так і релігійного світобачення. Міфологічно-ритуальне світобачення селян виявляється в їхніх уявленнях про дітей, які мають померти малими: «Спитайте у якої жінки, в котрої померла дитина, яка вона була за життя? <...> І се знало, і то знало, і то виділо, і то чуло... А наш чоловік і постаріється, і змарнується, а такого всього таки не знає!». Знову ж *своєрідний симбіоз міфологічно-ритуального сві-*

тобачення вгадується й у діалозі священника, який іде до чужинця з двома селянами. Панотець звинувачує своїх парафіян: «Грішите, та п'єте, та крадете, та рабуєте, та свідчите фальшиво один на другого, на Боже не даєте...». Тому й замечена снігами дорога – «се кара Божа спадає на нас, кара Божа!». Вони ж, виправдовуючись, що чужинець – «се не наш чоловік», «з Галіції», оприлюднюють свої міфологічно-ритуальні переконання: «Се чужий. Ніяк першого-ліпшого чужого, та ще і в хворобі, в хату затягати. Біду може затягнути». Одна зі селянок розповідає, як Магдалена знайшла невідомого: «Вибігла вона з хати, аби, кажуть, поглянути, чи собака, що заєдно вила коло хати, держала голову вділ, чи вгору. А собака, як побачила її, забігла в буду. Так, якби не хотіла, аби г'аздиня бачила, що вона заповідає її хаті похорон».

Побудована на архітектонічній основі Христової притчі про милосердного самарянина, новела Ольги Кобилянської відображає первісний субстрат, яким є новозаповітний текст. З огляду на це можна однозначно твердити, що в христологічній перспективі не священник стає символом і проповідником християнської любові та милосердя, а проста українська селянка, ім'я якої приховує євангельську першооснову. Смерть її дітей, хвороба чоловіка стають символом усеохопності людського страждання, незвіданості Божого задуму, Божого промислу, про який люди можуть тільки здогадуватися. Власне такі здогади щодо Божого плану висловлюють прості селяни: головна героїня страждає не за свої гріхи, вона несе покуту, можливо, за гріхи своїх предків: «Вона кривавиться за *гріхи*. І не думайте, що за свої гріхи. Ані не гадайте, що за гріхи тата або мами. Ні. Так як воно в неї показується, то воно волічється вже від віків давніх, яких ані ми, ані вона не пам'ятає. За *гріхи других*».

З погляду естетики реалізму новела Ольги Кобилянської «За готар» сприймається як нарис про ментальні традиції, побут, світоглядні засади буковинського села, сучасників письменниці. У модерністично-сакральній перспективі вона стає параболою, в якій за реалістичним сюжетом приховується євангельська першооснова. Якщо прийняти другий варіант аналізу твору, то можна вважати, що притча не є віджилим, мертвим жанром: вона виявляє здатність до модифікацій.

⁵ Набитович І. Універсумсacrum'у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму): Монографія. Дрогобич; Люблін: Посвіт, 2008. С. 218.

⁶ Качуровський І. Антиципація як архітектонічний засіб. Symbolae in honorem Volodymyri Janiwi. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1983. С. 468.

Лідія КОВАЛЕЦЬ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ШТРИХИ ДО ПРИЖИТТЄВОГО ОБРАЗУ

1 серпня 1913 року – 110 літ тому – закінчився земний шлях геніальної письменниці

22 лютого 1871 року в метричній книзі Преображенської церкви повітового містечка Звягель з'явився запис, який стверджував, що в Петра Антоновича Косача і його законної дружини Ольги Петрівни, обоє православного віросповідання, 13 лютого народилась, а 22 лютого охрещена донька Лариса, від себе додамо: відома в літературі, в духовному житті України та людства як Леся Українка.

Про перші тижні, місяці перебування Лесі на світі знаємо небагато. Знаємо, що із народженням цієї своєї другої дитини мати її тяжко захворіла анемією і через це не могла сама годувати й навіть доглядати маля. Знайти, як тоді казали, мамку для Лесі не пощастило, і її почали годувати, що називається, штучно. Але в ті часи штучне годування дітей було незвичним, і тому Леся почала сильно хворіти, виникла навіть загроза для її життя. Тоді батько, Петро Антонович, голова з'їзду мирових посередників, узяв відпустку на службі, щоб доглянути дівчинку. Пильний догляд і виконання лікарських приписів зробили те, що Леся одужала.

Косачі тоді мешкали в невеличкому дерев'яному будинку; зелена, оточена садками вулиця спускалася до мальовничих берегів р. Случ. Коли Лесі сповнилося два роки, сім'я переїхала у більшу і кращу садибу, найняту в однієї польської пані. Це була справжня панська оселя з густим садом, у якому росли, крім садових дерев, липи, тополі й багато кущів бузку і жасмину. Таким чином, перед зором маленької Косачівни в усій своїй красі поставала «матінка-натура-чарівниця», яка була складовою тієї інтелігентної атмосфери, що формувала характер і світ майбутньої геніальної письменниці. Формували той світ і мати – відома літераторка, громадська діячка, батько – юрист, дядько – Михайло Драгоманов, рідні брати й сестри, інші родичі, Старицькі й Лисенки, тісні контакти з простим людом, зрештою, власна праця Лариси Косач над нивою душі своєї.

Тепер, коли перші Лесині стежки нами уявлювані, згадаємо одне побажання нашої дорогої авторки. Леся Українка не раз казала, що не годиться афішувати життя поета. «Не знаю, як для кого, а для мене та хвилина, коли б я побачила свою докладну біографію в друку, була б найприкрішою хвилиною мого життя,

дарма що в моїй біографії не знайшлося б нічого ні особливо цікавого для людей, ні надто ганебного для неї самої». Що ж, її життя нині належить історії. І те, що створив її великий дух, її поетичний геній – все воно живе сьогодні, житиме завтра і вічно.

Власне, кожен з нас за мірою свого розвитку, за мірою свого сприйняття виношує цей свій дорогоцінний образ. Леся належить усім, хоча знаємо її переважно уривково й неповно. Шкільні, навіть університетські програми лишень готують читача до справжнього осягнення її – однієї з найоригінальніших світових поеток. Це осягнення вимагає значної інтелектуальної підготовки: як у жодного з її попередників в українській літературі, її творчість зіткана з різних мотивів та ремінісценцій світової культури, місто її духу стоїть на перехресті різних епох.

А між тим не секрет, що у свідомості багатьох із нас Леся Українка живе як велика мучениця. Так думають про неї навіть ті, хто не бачив її, скажімо, 110 літ тому, у 1913-му, згорблену і самотню, закутану сірим туманом у свій останній приїзд до Києва. Кажуть, вона налягала тоді всім своїм худеньким тілом на одну ногу, перевалювалась, ледве трималась за рятівну палицю. Кажуть, тільки дивовижно великі очі світили на все лице – бездонні горе-очі. Йшли цих двоє очей, несли вимучене тортурами хвороб страждене тіло.

Здавалося б, чим не мучениця? Тим паче, що муки виснажували її з дитинства. Але ж мусимо пам'ятати, що з дитинства навчилась вона і «Крізь сльози сміятись». Підстав же для сліз було чимало. Вже у 10 років з'явилися перші ознаки туберкульозу лівої ноги, а незабаром і лівої руки. Потім хвороба перекинулася на легені й нирки. В одному з листів 1912 року Леся називає своє життя постійною війною із сухотами. За цю «тридцятилітню війну» вона перенесла кілька складних і болючих операцій, прикута до постелі, довго перебувала в гіпсі, ходила то за допомогою милиць, то за допомогою складного і важкого апарата на нозі. Де тільки не лікувалась. І ця постійна невблаганна війна тіла і духу.

З прозорливістю Кассандри вона бачила свою подальшу долю: «Мені здається, що я маю перед собою

якусь велику битву, з якої вийду переможцем або зовсім не вийду. Коли у мене справді є талан, то він не загине – то не талан, що помирає від туберкульозу чи істерії! Нехай і заважають мені ці лиха, але зате, хто знає, чи не кують вони мені такої зброї, якої нема в інших, здорових людей...».

А тепер знову кинемо погляд на дитинство, юні літа нашої Леся, бо там відбуваються речі значущі для майбутнього. На диво обдарована дитина вивчає не тільки європейські мови, грецьку й латину, не тільки наповнює душу казковими враженнями чарівного волинського лісу. Не за літами розвинена, вона разом зі своїми ровесниками на руїнах старовинного луцького замку влаштовує «таємничі зібрання» – їй уже тоді світить гордий образ руанської мучениці Жанни д'Арк.

Мати, Олена Пчілка, все зробила для того, щоб Леся та й інші діти вирости глибоко закоханими в літературу, в рідне слово. Одна зі сестер Лесиних, Ольга Косач-Кривинюк, сказала про батька, що він «за все своє життя, не поклав і марної стеблинки поперек Лесиної дороги, а навпаки, як тільки міг і вмів, промітав тую дорогу для неї». Така турботливість батьків зворушлива і повчальна.

Косачі мешкали в Києві поряд з родинами Старицьких і Лисенків. Гурт цих родин був своєрідним bastionом української культури в гнівному морі реакційного мороку і валуєвських циркулярів – бо ж тоді були такі часи, коли навіть українські пісні дозволяли виконувати французькою мовою.

Високообдарована дівчина весь час була і під любовною опікою свого дядька, відомого вченого і громадсько-політичного та культурного діяча Михайла Драгоманова. Багату бібліотеку дядька Леся так просто й називала – «дорогий мій Сибір». Назва багатозначна. Бо ж там була заборонена в царській імперії література, і Леся, приїжджаючи в Софію, просиджувала в дядьковій бібліотеці годинами.

Що стосується бібліотек, то вони – предмет її особливої любові, адже вчилася і як була здорова, і в ліжкові, вдома, і в дорозі. Потрапляючи в будь-яке місто на лікування, Леся насамперед записувалася до найкращої бібліотеки, а потім уже віддавалася в полон ескулапів. Її кололи, різали, розтягали, гіпсували, а вона, зціпивши зуби від болю, чекала тої хвилини, коли зможе взятися за книжку. Якщо ж не було можливості самій потрапити до бібліотеки, вдавалася до пошти. За своє життя Леся користувалася послугами всесвітньо відомих бібліотек Парижа, Відня, Берліна, Женев, Мілана, Софії, Праги, Львова, Варшави, Дерпта, Петербурга, Мінська, Києва, Одеси. Боязнь залишитись відсталою, неповноцінною по-

двоювала її зусилля в інтелектуальному розвитку і духовному самовдосконаленні.

І наслідки були вражаючими. Мала феноменальні здібності до мов і знала майже всі основні європейські мови, а також старогрецьку й латинь – усього більше десятка. Французькою, німецькою, італійською могла навіть писати вірші, французькою розмовляти з вишуканим паризьким акцентом.

Подиву гідна глибока обізнаність письменниці з вітчизняною і світовою літературою – тут майже неможливо досягнути межі її зацікавлень. У 19 років написала для молодшої сестри, яка вчилася у гімназії і не мала підручника, книгу «Стародавня історія східних народів», виявляється, перший в Україні подібний підручник, виданий 1918 року.

У Києві та Петербурзі принагідно відвідувала університетські лекції з хімії та медицини. Добре знала історію філософії. Мала неабиякі малярські здібності: збереглась одна картина (мати з дитиною біля пташиного гнізда). Була музикантом і композитором. Крім того, роками любовно збирала українські народні пісні, виявивши смак і сумління етнографа.

Мати і дитина (Мати і дочка біля пташиного гнізда). Картина Лесі Українки, намальована у період її навчання у рисувальній школі Миколи Мурашка у 1893 році.

І все це вражало сучасників. Михайло Павлик, познайомившись із 20-літньою поетесою, напише до М. Драгоманова, що Леся «просто ошоломила його своїм образованием та тонким розумом. Я думав, що вона тільки в крузі своїх поезій, аж воно далеко не так...».

(Продовження на 8 с.)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ШТРИХИ ДО ПРИЖИТТЄВОГО ОБРАЗУ

(Продовження з 7 с.)

Справді, індивідуальність Лесі переросла свій час і оточення. І в українському суспільстві постала нова українська жінка – борець, письменниця, яка зросла і розквітла на українському ґрунті, чим із законною втіхою пишаємось, водночас пам'ятаючи, що ні в кого з письменників, окрім Франка, західноєвропейська культура не заважила так багато в їх ідейному, мистецькому розвитку, як у Лесі. Такий подвійний вплив зробив те, що наша письменниця високо піднеслася над загальним української інтелігенції кінця XIX – початку XX століття, стала, за крилатим висловом Франка, «одиноким мужчиною на всю новочасну соборну Україну».

Рік за роком тривало поетичне сходження Лесі Українки до світових мистецьких вершин. Від перших простеньких мелодій, створених ще, може, 1879 року на зразок «Ні долі, ні волі у мене нема, / Зосталася тільки надія одна», від цих рядків її поезія здіймається до найскладніших звучань, до тих вершинних художніх симфоній, якими можна назвати її психологічно-філософські поеми та геніальні драматичні твори, що були суцільною і смисловою, і тематично-жанровою новизною для української літератури. «Лісова пісня», «Камінний господар», «У пущі», «В катакомбах», «Блакитна троянда», «Оргія». А ще ж ота чарівної краси інтимна лірика, художня проза, блискучі статті про літературу. А ще багату епістолярна спадщина, адже сама Леся писала в окремі дні до десятка листів, причому справжніх, як казала, а не відписок. І до всього численні художні переклади з польської, англійської, німецької, французької та інших мов.

З творчістю Лесі Українки в нашу літературу входили цілі світи, незнані чи малознані раніше. Відкривались нові тематичні обшири. Однак цінні для нас не лише її сміливі мандрівки в різні часи, до різних народів. Важливіше те, що, беручи навіть відомі мандрівні сюжети та відстояні у віках характери, вона трактувала їх щоразу по-своєму, надавала їм нової глибини, оригінальної філософської наповненості, поетичної свіжості.

Слово Лесі ніколи не позує, йому протипоказана штучність, в її художній мові не залишається місця для риторики.

Хто не жив посеред бурі,
Той ціни не знає сили,

«Народні мелодії. 3 голоси Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка». Київ, 1918 р.

- Або: Той не знає, як людині
Боротьба і праця милі.
- Або: Місяць ясне сенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи, мій малесенький,
Пізній бо час.
- Або: Я на гору круту, крем'яную
Буду камінь важкий підіймать...
- Або: Осінній плач, осінній спів
Посеред літа золотого
Непереможно забринів
Із серця мого.
Ох, то ж за те, що восени
Сумного, млистоного поранку
Я раз невчасно завела собі веснянку...

Привсїй витонченості й ранливості натури зусиллям волі, мислі й доброти піднялася вона над своїм болем, зуміла почути інших. Кожен смуток, і жаль, і сарказм, сама інтонація Лесиноного рядка набувала загального звучання.

Як особисту трагедію, переживала поетеса уярмлення свого народу Московією, безправність української культури. Писала ж бо мовою, яка була заборонена ще до її народження (Валуєвський циркуляр 1863 року). Коли Лесі було 5 років, було заборонено український театр. Коли їй було 10 років, були дозволені вистави українською, але виключно на сільську тематику.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

10. Збереження і передавання народних творів рукописами в учнівських зошитах

(Продовження з № 348)

Своєрідним поповненням пісенного гуцульського репертуару є зошит учениці XI класу серетського українського ліцею Марії Маршавки, уродженці села Бродина Радівецького району Сучавської області. Зошит походить із 1960 року, коли ми, V-курсники бухарестської українсько-румунської філології проходили в Сереті двотижневу педпрактику.

У зошиті Марії Маршавки пісні записані розмовною гуцульською мовою, без відмічення в ній, як у зошиті Віоріки Чуверки, фонетичних явищ, крім подання нескладового [в] після голосного наголошеного літерою [ŷ] («...за собою»), а не графемою [ў], оскільки в ліцеї не викладається фонетична транскрипція.

Зошит Марії Маршавки цікавіший з літературознавчої точки зору, засвідчуючи якими піснями захоплювалась ліцеїстка XI-класниця гуцульського походження, яку правдоподібно зацікавлювали пісні про її спорідненість з рідною *гуцулією*, як пісня літературного типу «У горах Карпатах самі гуцули /.../. Там птиці співають злегонька, / Все ю-ха-ха», переписану з якогось друкованого джерела.

У зошиті наявні пісні про кохання, відповідні душевним переживанням дівочого ліцейського віку. Так, наприклад, пісню «Ой у город стежка веде» про нерозділену любов між обманутою подарунком дівчиною і хлопцем-дарителем, що побудована за допомогою обговореної у попередніх статтях даної рубрики символічної функції дарування червоного яблука:

*А коли ти приходив,
Я не виходила,—
Було тобі спамнітатись,
Шо-м тя не любила.
Було мені відказати,
Було відповісти,
Було мені червоненьке
Єблуко не з'їсти.
А ти дурний приносив,—
Я «розумна» їла,—
Типер зима, єблук нема,
Шоб тобі віддала.*

Дівочі душевні переживання по-різному вирізняються баладними сюжетами, як, наприклад, сюжет

відомої балади про Сербина, близькі варіанти якої були записані мною 1972 року в селі Палтінул:

*«Ході Сербин по зарінку,
За ним дівчи в золотім вінку...»,*

того ж року в сучавському селі Негостина:

*«Ходит Сербин по зарінку,
Виграває у сопівку...»,*

і 1963 року в селі Копачеле Караш-Северінського повіту:

*На зеленім заріночку
Там дівчата квіти рвали*

.....

*Прийшов ід ним парубочок:
Гой ты, дівко, дай віночок.
Я би-м дала і два, і два,
Лиш ся бою брата, брата.*

У варіанті в зошиті Марії Маршавки

*«Ходив Сербін по лісочку,
За ним дівча у віночку...»*

конфлікт тотожний з конфліктами вищезитованих варіантів про Сербина (дівчина напрошується взяти її заміж, але Сербин, побоюючись дівочого брата, радить дівчині позбутися його. Дівчина усуває перепону — отруюючи брата. Але Сербин не бере дівчину заміж, боячись можливого її поступу: якщо вона стратила рідного брата, може отруїти й Сербина молодого. Дівочий підсумок у пісні із Палтінул:

*Ой ні брата, ні Сербина,—
Лиш я сама, ік билина*

спільний із підсумком пісні із Копачеле:

*Ой Боже мій, біла ружа,—
Та не брата й ни мужа,
але відмінний у негостинській пісні:
Нема брата, ні Сербина,—
Мусю піти за жебрака.
Жебрак ходит, жебрак просит,
А дівчина торбу носить.*

Цьому майже по-літературному сформульованому підсумкові відповідає підсумок у зошиті Марії Маршавки, сформульований діалектною мовою, вміщаючи й елемент натуралістичного побутовізму:

*Ой не брата, не Сербака,—
Пішла дівка невіддана,
Пішла вна за жебрака.*

(Продовження на 10 с.)

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 9 с.)

*А жебрак з торбоу ходи,
Засобою дівку води,
Шо кладе жебрак у торбу,
Та все трах дівці в морду.*

По іншому вирізнені дівочі переживання у баладній пісні «Ой на горі, на горі», структура якої складена схрещенням двох пісень: 1) пісні про жовніра, який просить хлопців переказати коханій дівчині:

*Най уна на мене не чикає,
Бо я хлопець молодий,
Ше й до того військовий,*

і 2) пісні, тематично спорідненої з темою *тройзілля* наказом:

*(накопати) коріння
З-під білого каміння,
(намити) на ріці,
Зварити в молоці,
(і) як корінь закипить,
То твій милий прибіжить.*

Цікаве, але й незвичайне наявне у цій пісні характерне гуцульсько-буковинському просторові явище українсько-румунського схрещення: адресатом пісні є *чабан*, якому наказується передати дівчині вищевказаний меседж. Після кожного рядка пісні використовується неприродний для неї румунський приспів з румунсько-пастирської (чабанської) лірики «Мой, чобане, мой» («Măi ciobane măi»):

*Ой на горі, на горі, мой, чобане, мой,
Чобан вівці корняє, мой, чобане, мой
Та й на хлопці гукає, мой, чобане, мой,
Дайти знати дівчинці, мой, чобане, мой:
Най уна си віддає, мой, чобане, мой,
Най на мнє не чикає, мой, чобане, мой ...».*

Для тутешньої дискусії корисне відзначення провідного румунського фольклориста Овідіу Бирлі (Ovidiu Bîrlea, *Poetică folclorică*. Editura Univers, Buc., 1979, p. 285): коли пісня перенесена у жіночий світ (як у нашому випадку – *I.P.*), приспів має на увазі партнера ліричної співучасті, поданого фразеологічною структурою «Măi mândrule măi» і їй подібними. У YouTube сьогодні популярна південно-буковинська румунська пісня (у виконанні Лучіани Спину) із приспівом «Măi bădiță, măi ciobane măi».

У цьому випадку невиясненими залишилися питання: 1) із якою мелодією виконувалася пісня Марії Маршавки, 2) яка саме румунська чабанська пісня вплинула на створення гуцульської пісні з Буковини.

Баладу про Романа, що «траву косить», «Іленочка молоденька / їму їсти носи», але прибувають «турки і татари», Роман продає Іленочку, яку турок смертельно карає, у зошиті Маршавки подано як «гуцульська пісня». Варіант цієї балади я записав 1972 року в селі Палтінул, а третій варіант, відмінний від перших двох, записав тоді ж і в тій же місцевості, і всі три надрукував у моїй збірці «Відгомони віків» (Критеріон, 1974). Толковий знавець історії Молдови, румунського й українського (гуцульського) фольклору український письменник Осип Маковей (1867-1925) в оповіданні «Як брат сестру продав туркам» (з його збірки «Пустельник з Путни й інші оповідання», 1908) подав історичну основу (?) чи скоріш літературно-фіктивну форму народної балади про Романа-продавця сестри Іленочки туркові: сина конюшого часів Стефана Великого боярина Яна, що завідував воєводською конюшнею Іцкан, що під Сучавою, внаслідок неблагих випадків, пов'язаних з битвою 1475 року Стефана Великого проти турецького баші Сулеймана над річкою Раковою коло Васлуя,

за припустиму зраду змовою з турками, батько Ян і син Роман «втрачають ласку у всіх», їх забирають до воєводського маєтку, де від страшних побоїв батько помирає, а Роман ледве живим дістається додому. Знову знайти «ласку у воєводи» Романові допомагає турок, що продає на сучавському торзі два дорогі ворони арабські коні, взамін за яких пропонує продати йому Романову сестру Оленочку. Починаючи із цього моменту канва балади відтворена по-літературному. Однак зовсім відмінне закінчення цих двох оповідей. Баладне закінчення – просте: у сповіщанні Романа про кончину Оленочки, сформульованому, як у всіх баладних піснях, й уведено сучасний прозаїчний елемент:

*Єк молоду Іленочку на лавочку склали,
До молодого Романа тилиграму дали.*

Маковееве закінчення баладної оповіді подане в історико-літературній площині, з авторськими фік-

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИПЕНЬ

4 липня

• 137 років від дня народження Івана Дошівника (1886-1973), українського письменника, перекладача та педагога.

7 липня

• 70 років від дня народження Анни Трайсти Рушть (1953 р.), української письменниці та викладачки.

8 липня

• 33 рік від дня смерті Ірини Левинської (1907-1990 р.), української письменниці.

15 липня

• 60 років від дня народження Лучіки Міжок (Арделян) (1963 р.) – публіцистки, укладачки підручників, викладачки.

16 липня

• 108 років від дня народження Оксани Мельничук (1915-1957) – української поетеси.

21 липня

• 82 роки від дня народження Василя Кліма (1941-2011), українського письменника.

27 липня

• 18 років від дня смерті Степана Ткачука (1936-2005), українського письменника, перекладача, публіциста, культурного діяча, інженера, першого голови Союзу українців Румунії та першого депутата українців Румунії в Парламенті Румунії.

30 липня

• 64 роки від дня народження Мирослава Петрецького (1959 р.), українського артиста-співака, публіциста, педагога, голови Мараморської філії СУР.

31 липня

• 78 років від дня народження Іляни Дан (1944-2020), української публіцистки, вчительки.

тивними домислами: Оленочка кінчає життя самогубством, турки «вхопили тіло небіжки /.../ повиймали шаблі і порубали на кусні». Олену вже слуги поховали. Роман вернувся додому пізно. Довго не жив. Його господарство «пішло з димом». Лишився тільки садочок, а в ньому «між корчами могила Олени. На ній уже й трава росла». Але люди не забули Оленку, «хтось зі слуг, зі сусідів склав пісню про неї», яка починалася так:

*Ой поїхав Романонько
До Сучави на ярмарок.
Там зустрів его турок:
«Ой Романе, Романоньку,
Чи маєш ти родиноньку?»
«Ой маю я родиноньку,
Одну сестру Оленоньку».*

«І так далі в пісні, – відзначає Осип Маковей, – було, як брат її продав і як вона себе вбила. Сю пісню співали люди з чотирьох років, але її вже не знають, забули». Це Маковееве твердження спростовують мої й Маршавчині записи пісні 1970-х років.

Відзначення XI-класниці Марії Маршавки в її зошиті, що записана у Бродині нею балада – це «гуцульська пісня» – є інтуїтивним помислом, бо такого типу пісні не вказані, наприклад, в академічному

виданні *Балади. Родинно-побутові стосунки* (Київ: Наукова думка, 1988).

У зошиті Марії Маршавки фігурує загальновідома в буковинському краї пісня «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», яка, у порівнянні з її скороченою формою (4 строфи) у зошиті Воріки Чувєрки, набагато поширена і охоплює всі ключові моменти ліричної оповіді.

У зошиті Маршавки наявна і загальновідома балада про свекруху, яка закликає невістку стати тополею. Судячи по тексту балади і по несправну її версифікаційну будову, напрошується висновок, що балада не походить з гуцульського середовища, а, може, переписана поспіхом з якогось джерела. Подібного виду є й інші пісні збірника.

Зошит Марії Маршавки цікавий і тим, що в ньому наявна балада про Лук'яна Кобилицю, яку, після мовного й версифікаційного ретушу я надрукував у моїй збірці *Відгомони віків*. Балада Маршавки, може, записана у рідній Бродині, – це споріднений варіант балади про Лук'яна Кобилицю, записаної в недалекому від Бродини селі Нісіпіт Мирославою Шандро й надрукованої нею в її збірнику «Співаночки мої любі».

(Далі буде)

Михайло ГАФІЯ ТРАЙСТА

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ — МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД —

(Продовження з № 348)

Ольга Кобилянська

З нагоди сорокаріччя літературної діяльності Ольги Кобилянської, яке планувалося відзначити 27 листопада 1927 р., славетну буковинську письменницю мали привітати представники української еміграції Румунії, Українського комітету соціальної допомоги, Союзу українок Румунії, Відділу союзу українців при Лізі Націй та Першого українського ощадно-позичкового товариства «Згода».

Але через несподівану смерть прем'єр-міністра Румунії Йонела Бретіану святкування ювілею перенесли на 18 грудня.

Проте численні делегати привітали письменницю з 62-річчям. Дмитро Геродот, прибув із цього приводу з Бухареста. Він подарував письменниці букет білих хризантем і сказав:

«Нехай ці квіти будуть символом того, що все, що було важке і неприємне, безповоротно минуло. Нехай ваша життєва дорога буде всіяна тільки квітами і буде ясною і веселою, як ці хризантеми».

Також від імені української еміграції Румунії Дмитро Геродот подарував письменниці 1 500 лейв¹.

Ольга Кобилянська народилася 27 листопада 1863 року в родині чиновника греко-католицького віросповідання міста Гура-Гуморулуй, тодішнього Герцогства Буковини, що входило до складу Австрійської імперії. Вона була четвертою дитиною (із семи) Юліана Кобилянського, народженого в Галичині, та його дружини Марії Вернер, яка походила з німецької родини, будучи двоюрідною сестрою німецького поета Захарії Вернера. На знак любові до чоловіка вона вивчила українську мову і виховала всіх своїх дітей в атмосфері поваги до українського народу.

Один із братів письменниці, Степан, став художником, у 1910 році він намалював портрет сестри, а другий брат, Юліан, став філологом і відомим автором кількох книг латинською мовою. Сестра Ольги

Кобилянські, 1894 р. Стоять: Олександр, Юліан, Степан, Володимир. Сидять: Максиміліан, Євгенія, Марія (мати), Юліан (батько), Ольга.

Євгенія мала музичний талант і чудово грала на фортепіано.

Незважаючи на малі доходи батька, всі п'ятеро синів отримали вищу освіту. Проте дві доньки закінчили лише чотири класи початкової школи, бо на той час панувала думка, що місце жінки вдома.

Ольга успадкувала найважливіші якості своїх батьків. Від свого батька, який рано залишився сиротою, вона успадкувала пристрасть до праці. Під вихованням матері, ніжної жінки польсько-німецького походження, схильної до мистецтва, вона навчилася цінувати красу природи, музики та літератури.

Зростаючи серед Карпатських гір, молода дівчина, яка мала чуйний дух, гостро реагувала на красу, якою була оточена. Любов до природи могла зрівнятися лише зі захопленням музикою. Обидві ці пристрасті вийшли на перший план у її майбутніх творах. Ольга Кобилянська була самоучкою, лише чотири роки навчалася німецькою мовою. Крім німецької, вона володіла українською та польською мовами.

У 1868 році Ольга Кобилянська переїхала з родиною до Сучави, де її батько влаштувався на роботу. Тут родина Ольги подружилась з родиною письменника Миколи Устияновича, а Ольга Кобилянська на

¹ Володимир Антіфійчук, Щастя вмерти за рідний край (штрихи до портрета Дмитра Геродота), «Наш голос» nr. 274-275, квітень-травень 2017..

все життя залишилася подругою доньки письменника Ольгою Устиянович.

У 1875 році родина Ольги переїхала до Кимпулунг-Молдовенеск, де її батько отримав посаду секретаря в мерії. Тут майбутня письменниця відвідує німецьку початкову школу, вчиться грати на фортепіано. Українську мову вивчала вдома, приватно. У школі вивчала німецьку та румунську мови.

У Кимпулунг Молдовенеск справжнім місцем культури був будинок мера Йозефа Кохановського. Звідси Ольга позичала книжки для читання, тут слухала музику та знайомилася з українською інтелігенцією, а з дочкою бургомістра, художницею та етнографом Августою Кохановською, подружилася на завжди.

Починаючи з 1880 року, Ольга Кобилянська публікує свої перші літературні твори німецькою мовою, на той час офіційною мовою Буковини. Здобувши освіту німецькою мовою, її твори були переважно перекладами на німецьку мову письменників із різних куточків світу. Підбадьорювана братами та старшою сестрою, юна Ольга почала писати вірші та оповідання німецькою та польською мовами.

У 1881 році до Кимпулунга приїжджає лікар Атанасій Окуневський зі сімнадцятирічною дочкою Со-

фією, яка стане першою жінкою-лікарем в Австро-Угорщині, з якою Ольга подружилася і завдяки цій дружбі познайомилася з письменницею Наталією

Ольга Кобилянська з Марією та Ольгою Устиянович

Кобринською, провідним теоретиком жіночого руху в Україні. Визнаючи талант Ольги, обидві жінки заохочували її читати філософські твори та присвятити себе письменництву українською мовою.

У 1889 році переїхала до будинку матері в село Димка (нині Адинкатського району Чернівецької області). У 1973 році тут відкрито музей у її пам'ять.

З 1891 року переїхала до міста Чернівці. Її подорожі та стосунки з українськими письменниками Лесею Українкою, Наталією Кобринською, Осипом Маковеем, Іваном Франком, Василем Стефаником та Михайлом Коцюбинським призвели до змі-

ни її культурних і політичних поглядів, вона залучилася до українського жіночого руху на Буковині та почала писати українською мовою.

Спочатку вона продовжувала писати німецькою мовою, а потім перекладала свої твори українською або зверталася за перекладом до інших авторів. Цей факт зумовлює існування кількох версій деяких творів.

Завдяки дружбі з Наталією Кобринською та Софією Окуневською Ольга Кобилянська долучилася до феміністичного руху в Україні, виступала з промовами та писала статті. За її власним баченням, щоб вести гармонійний, мудрий і моральний спосіб життя, не тільки жінки, а й чоловіки повинні були постійно підвищувати свій духовний, інтелектуальний та культурний рівень.

Переїхавши до міста Чернівці, Ольга зав'язала тісну дружбу з Євгенією Ярошинською, брала активну участь в українських літературних колах і налагодила тісні зв'язки з такими відомими українськими письменниками, як Леся Українка, Василь Стефаник та Михайло Коцюбинський².

Кобилянська на з'їзді українських письменників у Львові з нагоди 100-ліття публікації «Енеїди», 1898 р (сидить у центрі).

(Далі буде)

² Детальна біографія Ольги Кобилянської, <https://ukrclassic.com.ua/katalog/u/ukrajinka-lesya/3390-detalna-biografiya-lesi-ukrajinka>

Володимир АНТОФІЙЧУК

«Настане день...»

(ВРАЖЕННЯ ВІД ПОЕТИЧНОЇ КНИЖКИ ОЛЕНИ РЕПІНОЇ
«ЖИТИ ДАЛІ»)

Талановита буковинська поетеса і журналістка, лауреатка Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша та Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Григорія Сковороди «Сад божественних пісень», енергійна громадська діячка і невсипуща волонтерка Олена Репіна віддала на читацький суд свою третю збірку із оптимістично настроєним заголовком «Жити далі» (Чернівці : Букрек, 2023. 200 с.). Власне, численний загін шанувальників її творчості вже відчув естетичну насолоду від цієї об'ємної за кількістю і якістю книжки з публікацій часописів «Березіль», «Золота Пектораль», «Українська літературна газета», тримовного літературного журналу «Склянка часу» та ін., а також кількох авторитетних літературних видань, серед яких – «Антологія сучасної новелістики і лірики», антології воєнної лірики «Весна озброєна» та «Досвід війни. Українські голоси», онлайн-антологія «In principio erat Verbum. Ukraine. Poetry of war» («Напочатку було Слово. Україна. Поезія війни»). Примітно, що поетеса постійно дбає про урізноманітнення способів спілкування з читачами, залучаючи для цього модерні види комунікації. Студія «ДивоВижа» журналістки й режисерки Людмили Мельник зафільмувала десять поезій Олени Репіної в артистичній авторській декламації. Відтепер за QR-кодом, вміщеному у збірці «Жити далі», можна легко знайти і переглянути відповідне відео.

Крім того, вірші, що увійшли до збірки «Жити далі», впевнено зайняли наступальні позиції на волонтерському фронті. Реалізуючи власний авторський проєкт «Пишу_читаю_для_ЗСУ», Олена Репіна зібрала для потреб армії понад сто тисяч гривень. Її поетичне слово звучить у найрізноманітніших аудиторіях і на телеканалах Буковини для школярів, студентів, вчителів, медиків, митців, молодих учених, вірян різних конфесій, вимушено евакуйованих українців.

У перший рік повномасштабного збройного вторгнення московитів Олена Репіна, як і завше, провадила активну громадську діяльність, унаслідок чого ініціювала та у співпраці реалізувала низку культурно-мистецьких і просвітницько-патріотичних проєктів:

«Сади Єднання», «Листівки з підвалу», «Календар Єдності», «Про що промовляють півонії», «Квіти для школи», «Наш джавелін і байрактар» та ін. Саме під час їх виконання і народжувалися поезії, що склали основу збірки «Жити далі».

Кожен із тих проєктів став ще й ідейно-естетичною платформою, на якій поєдналися творчі програми митців різних жанрів. Так, окрім уже згаданих відеопоезій, що постали у співпраці зі студією «ДивоВижа», особливу увагу привертають ілюстрації до книжки «Жити далі» – графічні замальовки Тетяни

Даниленко, художниці з Харківщини, яка провела 61 день у підвалі, ховаючись від рашистських обстрілів її рідного містечка Старий Салтів. Щоби пригасити гострий душевний біль, мисткиня, прибувши на Буковину, провела сеанси власної арттерапії, створивши серію малюнків із 61 листівки. Кожна з них, перейнята оптимістичним світобаченням, ілюструє не відчуття тривоги й душевних страждань, а наймиліші епізоди із дитинства, юності, молодості, творчого життя і вражень від Букового краю. У такий спосіб художниця не лише притлумила свій стрес, спричинений війною, а й продемонструвала таким же стражденним, як вона, власний досвід боротьби за життя в екстремальних умовах. Проєкт «Листівки з підвалу» Олена Репіна презентувала спільно з Чернівецьким обласним художнім музеєм у залах цього мистецького закладу. Тож дуже знаково, що й поезія збірки «Жити далі», і малюнки «Листівок

з підвалу» злилися воєдино в одній книжці, адже, випромінюючи життєвий оптимізм, торкнулися спільної теми – теми перемоги світла й добра над темрявою і злом війни.

Збірка поезій «Жити далі» – то переконлива своїм змістом оптимістична відповідь на загрозові виклики нашого ковідного і воєнного часу. У ній не йдеться ні про смуток і біль, ні про жах і розгубленість. Своєю багатогранною тональністю вона утверджує радість життя, славить кожну його мить, возвеличує силу спротиву і людське стремління до волі й перемоги. Показовими із цього погляду видаються рядки, що стали своєрідним вступом до всієї книжки:

*А знаєш, іще не набридли
Ні осені, ані весни,
Іще не втомилися крила,
Не всохли зі спраги весла,
Іще не пожовкли мрії,
Не вичахла міць у жита –
Ще ранок фарбує вії,
І хочеться жити!*

Як і попередні збірки «Всміхнися, жінко» (2018) та «...До ранкової кави» (2021), так і нова книжка «Жити далі» (2023) засвідчила самотність і цілісність поезії Олени Репіної і у виборі тем, і у їх стильовому оформленні, і у структурній гармонії. Індивідуальна творча манера поетеси позначена вишуканим літературним смаком, акуратністю й елегантністю у ставленні до слова, прагненням до абсолютної точності у віршовій організації твору, побудованого за канонами класичної естетики. Потужний життєлюбний і життєствердний порив її поезії різко протиставляється агресивним намірам зловорожих сил, які у своїй лютій несамоовитості замислили зруйнувати усталений світовий порядок.

Лірична героїня Олени Репіної – сучасна молода жінка, душа якої прагне «ніжності й краси», цілковитої повноти щастя у своєму споконвічному призначенні доньки, дружини й матері. Вона із тих українських жінок – «красивих, наче зорі, ясних, як Божий ранок», із тих, «що небом котять сонце», «гоять світу рани» і «наперекір недолі тримають небеса». Вона, «тендітна, сильна і велична», стала на «чорну рать» проти сатанинської «навали болю і біди», адже її «сутність щира – це Україна і Земля». Немає сумніву в тому, що образ ліричної героїні – то й образ самої поетеси, вольової жінки-життєлюбця, відданої національним ідеям і загальнолюдським цінностям. Власне, у цьому й полягає сенс її життя та поетичної творчості. Її щирі й відверті одкровення, як, наприклад, у поезії «За мить», народжуються з

глибокої віри і безмежного довір'я до Творця, за істинами якого вона вивіряє власні дії:

*Ми з Тобою знайомі давно, позаяк – не чужі:
– Я хоч трохи зробила Тебе щасливішим, Боже?*

Для Олени Репіної Бог – виразник абсолютної справедливості, безмежної любові, досконалості й гармонії. Тому із цілковитою щирістю вона, творець прекрасного, у вірші «Ким ти насправді був?» звертається до Нього з короткою молитвою, співзвучною з проханням благословити її на подальшу творчість:

*Тримай мене, Боже, і посестру, і побратима,
І навіть, якщо зачепив тектонічний зсув,
Не дай, щоб загасла довіра і вичахла рима...*

Символіка – один з улюблених творчих засобів поетеси Олени Репіної, що виявляється, приміром, в особливостях структурування збірки «Жити далі». Її чотири розділи за обсягом, ідейно-тематичною різноманітністю та емоційним наповненням швидше сприймаються як окремі книги, хоч вони доповнюють одна одну і так чи так розвивають спільну тему, заявлену в назві книжки. Тому, відповідно, за аналогією до побудови євангельських текстів маємо підстави називати її чотирьохкнижжям. Може видатися на перший погляд, що авторка спеціально не заглиблювалася в символіку четвірки, а зміст книжки просто випадково чи інтуїтивно склався в неї у певну логічну цілість... Однак, думається, у справжніх поетів усі елементи творчого задуму та його реалізації (аж до викінченості!) мають свою послідовність і закономірність komponування.

Розділ «Афірмації», яким відкривається чотирьохкнижжя «Жити далі», покликаний у межових ситуаціях нашого до краю напруженого сьогодення створити позитивну психологічну установку, додати кожному життєвої енергії і творчої наснаги, сповнити людські серця безмірною любов'ю до Божого світу. Бо, як пише Олена Репіна, «світ наш так задумав Сущий, / Щоб все вертало до Життя» (вірш «Сонцестояння»). І в такі моменти неймовірно важливо, щоби хтось сторонній, по-філософськи розважливий, відкрив або й просто пригадав усім, притому в чудовому поетичному оформленні, одвічно мудрі істини про радість жити. Так, як це резюмує Олена Репіна у віршах «День», «Щастя» та ін.: «Насолоджуйся кожним буднем – ти є на світі!!!»; «Допоки є хоча би день – / Є все для щастя!». При цьому слід додати, що така поезія зворушує не лише оптимістичною настроєвістю, а й ліричною пісенністю, виразним карбованим ритмом, як, наприклад, у вірші «Літо»:

(Продовження на 16 с.)

«Настане день...» (ВРАЖЕННЯ ВІД ПОЕТИЧНОЇ КНИЖКИ ОЛЕНИ РЕПІНОЇ «ЖИТИ ДАЛІ»)

(Продовження з 15 с.)

*В твоїх обіймах тану і тону,
Тобою міряю свої літа до літа,
Уклін доземний за красу земну
Тобі, буденний небуденний світе!*

*В тобі усе для щирості і щастя –
Любові з денця і по самі вінця!
В тобі причетність до усіх причасть –
Усе-усе, щоб дати крила жінці!*

У розділі «Афірмації» на окрему увагу заслуговують цикли «Меандр» і «Вівальді». Перший із них символізує безкінечність буття, славить родинні цінності, які навіть у найчорніші дні допомагають жити й берегти найкращі людські якості. А другий представляє своєрідний місяцелік із домінуванням пейзажної лірики, образи якої проросли з народної обрядовості. Зачарована красою світу, натхненна настанням сонячного ранку, що символізує початок світлої смуги, чогось особливо жаданого в житті людини, поетеса піднесено й урочисто закликає «вклонитися за все Святому» (вірш «Снігу»).

Наступні розділи книжки «Жити далі» – то своєрідна тріада, яка у різних тематичних і жанрових впливах розкриває безпосередні реакції авторки й волонтерки на наші трагедії, втрати й перемоги після першого року повномасштабного вторгнення московитів. Зокрема, вірші розділу «Рефлексії війни», що подані у формі своєрідних поетичних хронік у супроводі цитат з офіційних повідомлень і виступів світових політиків, викликають у читача різні емоції і водночас надихають думкою про те, що більшу частину шляху до бажаної мети ми пройшли, зумівши вистояти, а отже, зможемо й перемогти ненависного ворога.

Третій розділ «Псалми боротьби» народився упродовж перших 200 днів війни, коли активно діяла заснована поетесою онлайн-платформа «Молитовна сотня». Завдяки їй з 24 лютого до 11 вересня 2022 року кілька сотень людей почергово молилися за Україну, внаслідок чого колективна молитва, не перериваючись ні на хвилину, тривала 4800 годин. Адже, як закликав апостол Павло в Першому посланні до солунян, «безперестанно моліться». На основі таких безпрецедентних прикладів відданості й вірності своїй країні простих українських громадян постали унікальні молитви – поезії-обереги на захист наших воїнів, віршовані трансформації різних біблійних образів і сюжетів, а також молитовно-поетичні роздуми на теми Святого Письма. Бо молитви, переконана поетеса, «не зникають у Бога», вони

«проростають крокусом (крокус – символ надії, відродження і щастя. – В. А.) навесні, / Як зерно з пірамід, / Як потреба душі у Бозі», / «Як чекання з війни, / Як упевненість в Перемозі».

Щемливим звучанням вирізняється цикл «Своїм», звернений до тих історичних і політичних фактів спільно пройденого шляху, які здатні об'єднати українців різних регіонів нашої держави. У вірші «Про найважче», актуалізуючи біблійну мудрість про злобу помсти й ненависті між синами одного народу, поетеса проголошує:

*Ми – велика рідня на дарованій Богом землі,
Наша єдність потужно наповнює вічні турбіни,
Не дамо ані шансу для ворога в лютому злі,
Ми потрібні усі Україні!*

Четвертий розділ «Мантри перемоги» звучить чи не найоптимістичніше в усій книжці «Жити далі». Кожен його рядок сповнений енергією найбільшої духовної і фізичної сили – Віри, яка додає впевненості в Перемогу, піднімає бойовий дух і мотивує на героїзм задля досягнення великої мети.

Божі істини, закладені у Святому Письмі, складають основу світобачення і світовідображення Олени Репіної. Її творчий доробок функціонально різноманітний на біблійні образи-символи, які слугують еталоном тих морально-психологічних проблем і завдань, які постають перед нинішнім суспільством і його духовною культурою. Формально-змістова ефективність використання старо- та новозаповітного ідейно-образного матеріалу визначається також його загальноповідомістю, що дозволяє порівнювати й поєднувати універсальні категорії та смисли з конкретними виявами національного соціодуховного контексту. Із цього погляду особливо показовим видається вірш «Про праведного Йова», ідейно-сміслова спрямованість якого накладається на реалії української дійсності, возвеличуючи сучасних достойників у їхній вірності сакральним цінностям, бо «Господь був для Йова – все!». З позицій цих осяйних і щирих одкровень приймаємо життєстверджуюче Слово поетеси і разом з рядками її вірша сповнюємося світлом безмежної віри:

*Настане день,
І на вершечку груші
Запалить сонце вранішній маяк,
І Бог пошле нові слова у душу,
І щирих друзів, без яких – ніяк.
Розв'яжуться болючі протиріччя,
Від всіх дверей віднайдуться ключі,
І зацвітуть доріг круті узбіччя,
І Янгол посміхнеться на плечі...*

~~~~~

Олена РЕПІНА

**3 поетичної книжки
«ЖИТИ ДАЛІ»**

ЩАСТЯ

У мене просто є цей день –
І цього досить,
Бурштин пізнань і одкровень,
І стигла осінь,
Настій думок, наступний крок
В нових сап'янях
І кармазиновий ковток
Краси уранці!

У мене просто є цей світ
І склянка часу,
Дощу дрібний ритмічний біт
У стилі джазу,
І вже меланжеві ліси –
Зелений-злото,
І небо в крапельці роси,
Як мить на фото.

Святиться жовтень, як Грааль,
У листі міднім,
І огортають, як вуаль,
Дими офірні.
То дід Карпо – верховний жрець
Пускає з димом
Жалі і сльози, як митець
Вчорашні рими.

Розлита світом благодать
В тумані сизім,
Ступає Бог, палахкотять
Священні ризи,
І ми удвох малюєм світ
Ясної масті,
Допоки є хоча би день –
Є все для щастя!

ПОНЕДІЛОК

Благословенний понеділок –
Успішних справ надійний ключ!
Хай зійде сонце на причілок
Із днем щасливим обіруч!
Нехай аж від землі до неба
Чигають справи, наче тать –
Це плин життя тече крізь тебе,
У цьому також благодать!
І заряджай, і заряджайся,
І надихайся, й надихай!
Є в понеділках мудре щастя –
Благословляється нехай!

НАСІНИНА

Я теж на цьому світі насінина,
На цьому полі Всесвіту без меж:
Минеться ніч, тривожна, горобина,
І встане сонце! І для мене теж!

Минеться ніч. І чорне поле бою
Заколоситься, хмара промине –
Я – насінина! Я в огні устою –
У тім моє призначення земне!

Я проросту у вирвах і окопах,
Як проростала із кривавих пут,
В криївках, на важких солдатських
тропах,
Я – насінина! Це – мій вічний труд!

Тривожні вісті, зібрані валізи,
Тисячоліття клетоту орди –
І нам потрібно, може, й із заліза
Чи з каменю укотре прорости!

Всього в мені закладено достоту,
Я маю в Бога місію святу:
Зростати – головна моя робота!
Господь посіяв – значить проросту!

Даниленко Тетяна. Ілюстрація до збірки
Олени Репіної «Жити далі»

ДЕ ТИ БУВ, ГОСПОДИ? НА ВІЙНІ...

Я побуду з Тобою, Боже,
Ти вже шосту добу без сну,
Відпочинемо трохи, може,
Привітаєм нову весну...

Твої руки в густій мазуті,
Садна сіткою на лиці:
Важко дався цей місяць лютий,
Більше бачений крізь приціл.

Ти щодня у горнилі бою,
Джавелін на Твоє плечі,
Твої хлопці усі – герої,
Вороги Твої – під мечі.

Канопада – за райські співи,
І набоїв щоденний чин –
Поки тричі запіє півень,
Ляж під зорями, відпочинь...

– Спочивати я буду потім,
Сатану доконати час –
Вісім літ жде Небесна Сотня,
Два століття – мій син Тарас!

* * *

Ця синьо-жовта ейфорія:
Гучні слова на всі лади,
А Україна, як Марія,
Іде між чорної орди...

Складає світ хвалебні оди,
Співають Гімн усі міста,
Та задля миру і свободи
Усе ж – розп'яти би Христа...

Пилат шляхетно вимив руки,
Сказав, неначе взяв своє,
І налетіли чорні круки –
Марії неба не стає...

Христос припер хреста до брами,
Накинув броник і мерщій,
Допоки світ співав у храмах –
Пішов із хлопцями у бій...

* * *

Після нічної зливи
Ранок, немов кришталь:
Змило з ромашок втому,
Трохи – з душі печаль,
Трохи – із кленів пилу,
Змило із неба жар,
Між берегами ночі –
Болю глухих примар...
Змило гріхи й провини –
Бог віднайшов ключі
І відімкнув Героям
Райдугу уночі...

От би цілюща злива
та на ріллю тверду –

Вість:
З України
Змило
Зовсім
Усю орду!

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXVIII)

Літературознавство.

35. Дослідницькі напрямки.

8. Українсько-румунські літературні зв'язки

(Продовження з № 348)

Українсько-румунські літературні зв'язки проявлялися також у процесі сприйняття/рецепції в Румунії знаменитого українського твору XVII століття – Київського «Синопису», виданого 1674 року друкарнею Києво-Печерського монастиря, який у Румунських Країнах перебував у кількох рукописних варіантах і був виданий 2017 року Типографією Бухарестського університету в румунському перекладі за одним із найповніших рукописів під назвою «*Le-topiseș al vechiului și slăvitului neam al slovenilor*» («Літопис давнього і славного роду словенів»). *Transcriere după manuscris, studiu introductiv și note: Anca Irina Ionescu* (Перепис за рукописом, вступна студія та примітки: Анка Іріна Іонеску).

Румунське перевидання 2017 року, точніше – перше видання за найкращим рукописом київського «Синопису» – було представлено професоркою чеської мови кафедри слов'янських мов Бухарестського університету Анкою Іріною Іонеску. Дане румунське перевидання було презентоване на Міжнародній конференції «Українці Румунії – історія, сучасність та перспективи» (18-19 листопада 2017 р.), організований Союзом українців Румунії, Бухарестським університетом, Асоціацією славистів Румунії, Факультетом іноземних мов та літератур і Департаментом російської та слов'янської філології.

У румунській назві літопису, можливо, загадковою є синтагма *neamul slovenilor* (під словенів), також загадковою подана і в румунському DEX-i (*Dicționarul limbii Române Moderne*): «*sloven (sloveni)* „care aparțin Sloveniei sau populației ei” («словен (словени)», який належить Словенії або її жителям»)). Під назвою *словени* слід усвідомлювати назву *слов'яни*. Повна оригінальна назва літопису така: «Синописъ, или краткое собрание от различных летописцевъ». Отож київський «Синопис» – це компілятивний твір української і східноєвропейської (слов'янської) історії. «Синопис» починається історією від давніх слов'ян

і сягає другої половини XVII століття, приділяючи особливу увагу Київській Русі. Починається він описом пори Ноя та його трьох синів (Сіма, Хама та Яфета), походженням слов'ян від Яфета; далі йдуть розділи про вольності та слов'янські землі, даровані Александром Македонським сарматській землі (польській, литовській, російській), роксоланській (українській); розповіді про преславне, верховне для всього руського народу місто Київ із залученням опису язичницьких обрядів та міфологій, де особливо детально відтворений період князювання Рюриковичів, зокрема, Володимира Великого та Володимира Мономаха, Дмитрія Донського та про Куликовську битву; докладно розповідається про турецькі походи під Чигирин (1677-1678 рр.) тощо.

Перше видання київського «Синопису» здійснила Лаврська друкарня 1674 року. Згодом «Синопис» зазнав в Україні всього 25 перевидань.

Перше румунське видання київського «Синопису» 2017 року здійснила професорка чеської мови Департаменту російської та слов'янської філології Бухарестського університету Анка Іріна Іонеску¹⁸ за рукописом № 249 перекладу від 1767 р. (72 аркуші; переписаного в Молдові монахом Рафаїлом; збереженого в Бібліотеці Академії Румунії). Київський «Синопис», ймовірно, відзначає авторка у вступній статті, належить українському православному діячеві німецького походження, вченому-богослову, філософові та історикові, архімандритові Києво-Печерського монастиря, ректорові Києво-Могилянської Академії Інокентію Гізелю (1600 ? – 18(28) листопада 1683 р.).

Спонукою для Анки Іріни Іонеску видання цього рукопису послужив, за її словами, той факт, що це один з найповніших рукописних румунських перекладів «Синопису», написаний найкращою архаїчною мовою (подібною до мови румунських літописів – *I.P.*), якій притаманні «гідні уваги стилістичні особливості», завдяки яким він, поряд з іншими рукописними перекладами, «упродовж приблизно 100 років ко-

¹⁸ Див.: Іван Ребошапка, *Румунське перевидання київського «Синопису» і літературознавчо-ідеологічні колізії сьогодення* // «Наш голос» ч. 284, 2018 р. С. 3-6.

ристувався великою популярністю серед тогочасних читачів»¹⁹.

Споряджене ґрунтовною науковою вступною студією, коментарями та примітками Анки Ірини Іонеску, дане видання, перш за все, подає зацікавленому румунському читачеві цінні інформації про великий розмах друкування і поширення книг в Україні XVII ст., про життя і діяльність Інокентія Гізеля в цьому русі та про сприйняття й розповсюдження даного знаменитого українського твору в Румунії. «Безперечним є той факт, відзначає Анка Іонеску, що на території Румунських Країн «Синопис» користувався рідкісною популярністю, де, можливо, побутував в оригіналі, але і в перекладах, збережених у рукописах»²⁰. У Румунії було здійснено три послідовні переклади «Синопису», представлені 12-ма рукописами, датованими кінцем XVII – першою половиною XVIII ст. Сім з-поміж них описали І. Біану та Р. Каракаш²¹, а восьмий – авторка даного видання²². Ці рукописи зберігаються в Бібліотеці Академії Румунії: рукопис № 101 (82 аркуші, 34x21,5 см), «писаний смиренним Никанором» 10 травня 1753 р.; рукопис № 204 (21 аркуш; охоплює і «Життя Великого Петра, самодержця всієї Росії»); рукопис № 249 (72 аркуші), переписаний в Молдові монахом Рафаїлом; рукопис № 476 (186 аркушів) XVIII ст. належав прибухарестському монастиреві Калдарушань; рукопис № 770 (82 аркуші) XVIII ст., «перекладений по-молдовському 25 березня 1753 р. покірним Євлогієм», який, звертаючись до читача благальними віршовими рядками, зізнається, що «мудрість Бог йому дарував, але якщо читач знайде дещо помилково ним написане, то хай простить йому, бо він – «німецька людина»:

*«Poftescu dar, cetitoriu, găsind undeva greșit,
Să-ți aduci aminte că om neputincios sînt;
Că avînd înțelepciune de la Dumnezeu dăruită,
Din dragostea ta va fi greșeala mea acoperită».*

Рукопис № 1134 (72 аркуші) зазнав три видання (I-е – 1674 р., II-е – 1678 р., III-е – 1680 р.). У першому виданні викладено тільки історію Київської Русі, як це

впливає з його заголовка: «Синописъ или краткое собраніе отъ различныхъ летописцевъ о начале славяно-російскаго народа и о первоначальныхъ князехъ богоспасаемаго града Кіева». У другому виданні (1678 р.) додано розповіді про сходження на престол Федора Олексійовича по смерті у 1676 р. його батька Олексія Михайловича та розповіді про прихід турків під Чигирин у 1677 р. У третьому виданні (1680 р.) наведено оповідання про боротьбу в Чигирині 1677-1678 рр. Беручи до уваги те, що в румунському перекладі заголовка «Синопису» замість «великого князя Алексея Михайловича» подано «Федора III Алексеєвича Михайловича» і не перекладено «...(князя) всея Великия, Малыя и Белья Росии самодержца», як це фігурує в деяких виданнях твору, додано, що переклад «був написаний 7175 (1667) року, 25 червня» і «...зданий до друку в році сотворіння 7188 (1680)», а в корпусі твору не те що «не згадується Москва» (Анка Іонеску), а навпаки, фігурують глави «Про перенесення Митрополита Київського в Москву», «Про те, звідки два митрополити в Росії – один у Москві, а другий у Києві», «Про те, звідки російські самодержці вінець царський на собі носити почали», то зрозуміло, що видання 2017 р. перекладеного румунською мовою рукопису № 249 ще потребує інтертекстуального перегляду стосовно джерельної бази його постановня.

Київський «Синопис» передавався ще з 1681 р., зазнавши щонайменше 25 чи навіть 30 видань. «Хоч більше зупинявся на подіях української історії, писав Сергій Єфремов, «Синопис» був єдиним шкільним підручником історії по цілій Росії»²³. Дмитро Чижевський тримався думки, що в «Синописі» «подано переважно українську історію, російська подається лише як певне доповнення загальної картини та з великими прогалинами»²⁴. А Іван Огієнко відзначав, що «Синопис» 1674 р. «перейшов на Москву, мав великий вплив на історіографію XVII та XVIII віку», і «був там підручною книгою до самого XIX віку»²⁵.

(Продовження на 20 с.)

¹⁹ *Letopiseș al vechiului și slăvitului neam al slovenilor*. Transcriere după manuscris, studiu introductiv și note de Anca Irina Ionescu, Editura Universității din București, 2017. Lansare de carte: *Letopiseș al vechiului și slăvitului neam al slovenilor*. Prezentare de Anca Irina Ionescu, Octavia Nedelcu, Maria Zavera, – Uniunea Ucrainenilor din România, Universitatea din București, Asociația Slaviștilor din România, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Departamentul de Filologie Rusă și Slavă, Conferința Internațională «Ucrainenii din România – istorie, contemporaneitate și perspective» (18-19 noiembrie 2017, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine).

²⁰ Див.: P.Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale româno-ruse din trecut*, București, 1954; Н.Мохов, *Очерки истории молдавско-русско-украинских связей*, Кишинев, 1961; А.Јукovski, *Les relations culturelles entre L'Ukraine et la Moldavie*, «VIIe Congrès international des slavistes. Communications de la délégation française», Paris, 1973.

²¹ I.Bianu, R.Caracas, *Catalogul manuscriselor românești I* (Nr. 1-300), București, 1907; I.Bianu, R.Caracas, *Catalogul manuscriselor românești II* (Nr. 301-723), București, Leipzig – Viena, 1913; Vol. III (Nr. 726-1061).

²² Anca Irina Ionescu, *Date noi cu privire la circulația traducerilor românești ale «Sinopsisului kievean»*, «Romanoslavica», XIX, București, 1979, p. 77-82.

²³ Сергій Єфремов, *Історія українського письменства*, Видання друге. С. 82.

²⁴ Дмитро Чижевський, *Історія української літератури від початків до доби реалізму*. Українська вільна Академія Наук в США, Нью Йорк, 1956. С. 304.

²⁵ Іван Огієнко, *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*, Київ, 1918. С. 50.

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXVIII)

(Продовження з 19 с.)

За Огієнком, «Київський «Синопис» – перший підручник з історії України» (*Там само*). Подібну Огієнкові з певними деталізаціями думку подають сучасні огляди «Синопису», демонструючи, що даний твір – це протосоціологічна праця, він «деякий час вважався першим підручником з історії України»²⁶. Юрій Мицик, наприклад, вважає, що без «Синопису» не обходиться практично жоден підручник з джерелознавства та історіографії України, Білорусії та Росії, «якого часто трактують як пам'ятку російського літописання»²⁷. Підсумковий висновок Юрія Мицика такий: «...київський «Синопис» є пам'яткою української історіографії, першим друкованим узагальнюючим твором з вітчизняної історії», якому «важливе місце у розвитку історичної думки» забезпечує «ряд актуальних ідей», вміщених у ньому. Правдоподібно, за вміщені у ньому ідеї, актуальні й у теперішньому суспільно-історичному стані України, київський «Синопис» перевидано, наприклад, 2002 року в адаптації до сучасної української мови»²⁸.

Сучасне румунське перевидання «Синопису» 2017 р. було спонукане бажанням Анки Іріни Іонеску «подати у розпорядження румунської читацької публіки одну з лектур, якою розважалися 250 років тому прадіди румунської інтелектуальної еліти» (Вступна студія, с. 13). Сучасним румунським науковцям же варто пригадати, що румунська історіографія XVII-XVIII ст. була зацікавлена «Синописом» як джерелом історії слов'янських народів, зокрема російського після перемоги отоманських військ 1683 р. біля Відня та «вражаючої важливості особистості царя Петра І»²⁹. Це історична подія, після якої підпорядкування української Церкви Київського патріархату Константинополю поступово замінюється підпорядкуванням Московській патріархії³⁰. «Синопис» у тодішніх монастирських колах сприймався як твір-опонування тенденціями московського

підпорядкування. А Інокентій Гізель, якого Олена Сирцова³¹ вважає автором цього твору, у липні 1654 р. був посланий Київською митрополією до Смоленська на переговори із царем із проханням підтвердити давні вольності Київської митрополії. Він, вважає Сирцова, користувався аргументами «Синопису», у главі якого «О семь ѡкуду два митрополиты въ Рѡсеїи, єдинъ въ Москве, а другій въ Кіеве» автор оповідає про ускладнення в церковних стосунках між Києвом та Москвою. Події, відзначає М. Грушевський, Переяславської угоди, в контексті яких появився «Синопис», не викликали ентузіазму київських ієромонахів³², оскільки на переговорах «робився сильний натиск в тому напрямі, щоб українське духовництво прийняло зверхність московської патріархії» (М. Грушевський, *Історія України-Руси*. Т. 9. К., 1931, с. 867). Гізель помер 18 листопада 1683 р., а Київська митрополія була перепідпорядкована московському патріаршому престолу. Це внаслідок того, що після захоплення Константинополя турками 1435 р. багато ідеологів Візантійської імперії та православ'я емігрували до Москви, і на догоду московським самодержцям проголосили Москву єдиним законним духовним спадкоємцем православного Константинополя. З XV ст. Москва проголосила себе не тільки духовною наступницею Константинополя, але й відкрито заявляла про свої права на землі Візантії.

Актуальність «Синопису» у момент його появи і пізніше, відзначає Анка Іонеску, «завдячується не лише тому, що він – звичайна історична оповідь про минуле, а й тому, що вміщає багато рефлексій та натяків про сучасність, що тодішні читачі зразу зрозуміли». Хоча авторка вступної студії не розкриває зміст рефлексій та натяків твору, можна припустити, що вона пов'язує їх із наслідками самопроголошення Москви духовною наступницею Константинополя та її прав на землі Візантії.

(Далі буде)

²⁶ Див.: <https://uk.wikipedia.org/> 29 січня 2018 р.

²⁷ Юрій Мицик, *Київський «Синопис» як підручник з історії Русі-України* // «Історія в школах України», № 6, 2009 р.

²⁸ І.В.Жиленко, *Синопис київський*. К.: ВІПОЛ, 2002.

²⁹ P.Cernovodeanu, Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine au XVIIe siècle. I. «Revue roumaine d'histoire», IX, 1970, 4, p. 696.

³⁰ <https://uk.wikipedia.org/> 9 січня 2018 р.; F.Sysyn, The Cultural, Social and Political Context of Ukrainian History Writing. 1620-1690 // History, Culture and Nation: An Examination of Seventeenth Century Ukrainian History. Cambridge, Mass., 1985, p. 307-308.

³¹ Олена Сирцова, *Текстологія та історіософія «Синопису» Інокентія Гізеля в аргументації авторської ідентичності твору* // «Київська Академія». Випуск 9. С. 78-86.

³² М.Грушевський, *Переяславська угода України з Москвою 1654 року. Статті і тексти*, К., 1918.

Алла АНТОФІЙЧУК

Нова редакція Українського правопису: норми передачі звуків на письмі

Можливо, це є закономірний та природний процес: із поступом та розвитком мови час до часу спокійно і виважено обговорювати питання стану і статусу її правопису

Ольга Гузар

Відкритість і динамічність сучасної української мови зумовлює різноманітні зміни в графічній, орфографічній, пунктуаційній системах та їх регламентацію правописними нормами, що відображена в українському правописі.

Український правопис 2019 року був затверджений Кабінетом Міністрів України (Постанова № 437 від 22 травня 2019 р.) спільним рішенням Національної академії наук України (протокол № 2210 від 24 жовтня 2018 р.) та Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 104-13 від 24 жовтня 2018 р.) і затверджений Українською національною комісією з питань правопису (протокол № 5 від 22 жовтня 2018 р.).

Сучасна редакція Українського правопису базується на мовній практиці українців періоду кінця XIX – початку XX ст. водночас повертаючи до життя деякі українські орфографічні традиції, що стали особливо актуальними в умовах сьогодення.

Поступове введення в шкільний курс оновлених правописних правил повинно бути органічно вплетене у загальну лінгводидактичну концепцію, гармонійно поєднуватись зі знаннями, вже здобутими учнями на уроках української мови та тими, які доведеться опановувати у майбутньому.

Говорячи про зміни в Українському правописі, учитель повинен відзначити, що нова редакція правопису має тривірневу систему й презентує правила графічні, орфографічні та пунктуаційні. Розглянемо зміни, що стосуються фіксації на письмі звуків у власне українських та в запозичених словах.

Учням відомо, що згідно з правилами попереднього правопису існувала так звана «заборона» вживання літери **и** на початку слова, як у словах **іноді**, **історія**, **інакший**. Однак, нова редакція Українського правопису унормовує в деяких випадках вживати початкове **и**, так, регламентовано подвійне написання таких слів, відповідно до їх вимови:

ірій / ирій, ірод / ирод. При висвітленні школярам цієї інформації учитель повинен наголосити, що варто розрізняти слова **ікати** (вимовляти **і** замість **и**) й **икати** (вимовляти **и** замість **і**) та похідних від них іменників **ікання** та **икання**. Слід запам'ятати також, що початкову літеру **и** пишемо в деяких словах іншомовного походження, це стосується як загальних, так і власних назв, як-от: **уйбен, ир, Ич-оба, Кім Чен Ин**.

Що стосується четвертої та п'ятої літер української абетки **г** й **ґ**, то учні знають, що літерою **г** передаємо на письмі глотковий (фарингальний) щільний приголосний звук, а буквою **ґ** – задньоязиковий зімкнено-проривний приголосний звук. Школярам цікавою буде інформація про історію цієї літери у фонетико-графічній системі української мови. З огляду на це та з метою розширення філологічної ерудиції школярів можна їм розповісти, що особливу фіксацію звука [ґ] було застосовано ще в Пересопницькому Євангелії (1556 – 1561 рр.) Згодом, у 1619 році, букву **ґ** як окрему самостійну літеру українського алфавіту ввів у «Грамматіки Славенския правилное Сунтаґма» український мовознавець, письменник, церковний та освітній діяч кінця XVI – початку XVII ст. Мелетій Смотрицький. Учений запозичив форму накреслення літери **ґ** в курсивного різновиду грецької букви **γ** (гамма).

Загалом, звук [ґ] у староукраїнських і власне українських текстових пам'ятках передавали різними способами: з XIV ст. в іншомовних словах його позначали диграфом **кг**, Пантелеймон Куліш у створеному ним наприкінці 1850-х років правописі – кулішівці – на позначення цього звука вживав латинську літеру **g**; Євген Желехівський та Борис Грінченко у своїх орфографічних системах послуговувалися **ґ**.

(Продовження на 22 с.)

Нова редакція Українського правопису: норми передачі звуків на письмі

(Продовження з 21 с.)

Традицію вживання літери **г** було продовжено у правописних кодексах Української Народної Республіки, Української академії наук, Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Проте після розгрому українізації 1933 року літеру **г** вилучили з українського правопису, аргументуючи це відсутністю її в російській абетці. Однак на західноукраїнських землях букву **г** вживали до 1939 року, а в діаспорі нею послуговувались увесь час.

Літеру **г** поновили в українському алфавіті аж у 1990 році в 3-му виданні Українського правопису. У правописі зазначалося, що літеру **г** вживаємо при написанні українських і давно запозичених й українізованих словах **аґрус, ґава, ґазда, ґандж, ґанок, ґатунок, ґвалт, ґеґати, ґедзь, ґелґотати, ґелґотіти, ґерґотати, ґерґотіти, ґегнути, ґирлиґа, ґлей, ґніт** (у землі), **ґугель-могель, ґрасувати, ґрати** (іменник), **ґречний, ґринджоли, ґрунт, ґудзик, джигун, дзиґа, дзиґлик**, та ін., і в похідних від них: **аґрусовий, ґаздувати, ґвалтувати, ґерґіт, ґратчастий, ґрунтовний, ґулька, проґавити** тощо. Також літеру **г** вживають у прізвищах **ґалаґан, ґудзь** і под.

У новій редакції Українського правопису доповнено перелік випадків вживання літери **г** у словах: **герґелі, ґонт(а), ґуральня, дриґати і дріґати, ремиґати**. Регламентовано написання літери **г** в українських топонімах: **ґорґани** (гірський масив у Бескидах), **ґоронда, Уґля** (села на Закарпатті), – а також у прізвищах українців: **ґалаґан, ґалятовський, ґеник, ґерзанич, ґердан, ґжицький, ґиґа, ґоґа, ґойдич, ґонта, ґриґа, ґудзь, ґула, Ломаґа**.

Щодо вживання літери **г** у словах іншомовного походження, то сучасні учні повинні знати, що за нормами нової редакції Українського правопису звук [g] передаємо на письмі у різні способи. Літерою **г** – способом адаптації до звукового ладу української мови: **Верґілій, ґабсбург, ґарсія, ґегель, ґеорг, ґете, ґреґуар, ґонґадзе, ґуллівер**; літерою **г** – способом імітації іншомовного [g]: **Верґілій, ґабсбург, ґарсія, ґегель, ґеорг, ґете, ґреґуар, ґонґадзе, ґуллівер** та ін. Отож правильними будуть обидва варіанти написання слів, що в них відтворено звук [g].

Зміни, що відбулися у правописі слів, запозичених українською мовою з інших європейських та деяких східних мов, стосуються також передачі інших звуків. Зокрема, звук [h] та фонетично близькі до нього звуки передаємо у загальних та власних назвах буквою **х**: **хобі, хокей, хол, холдинг, брахман, джихад, моджахед, ханум, харакірі, хіджаб, шахід, Аллах, Ахмед, Мухаммед, Сухроб, Хакім, Хаммурапі**. Однак частіше для передачі запозиченого звука [h] все-таки вживаємо літеру **г**, як-от: **гандбол, гербарій, гінді, гіпотеза, горизонт, госпіс, госпіталь, гумус; Гарвард, Гельсінкі, Гіндустан, Ганнібал, Гейне, Гораций, Люфганза** тощо.

Звичною для учнів є передача звука [θ] в словах іншомовного походження переважно літерою **ф**: **арифметика, ефір, кафедра, логарифм, міф, орфоґрафія, пафос, Федір**, зрідка – літерою **т**: **бібліотека, ортодокс, ортопедія, теорія, Тадей, Теодор** – саме такі норми були зафіксовані у попередній редакції українського правопису. Однак школярі повинні володіти інформацією про те, що за новим правописом переважно звук [θ] у словах грецького походження передаємо літерою **т**: **антологія, аптека, Прометей, Таїсія**, а в узвичаєній в українській мові словах з літерою **ф** допускається варіативність. А отже, правилами регламентовано подвійне написання та вимова запозичених слів: **анафема – анатема, дифіра́мб – дитира́мб, ефір – етер, кафедра – кате́дра, логарифм – логари́тм, міф – мі́т, міфоло́гія – мітоло́гія, Афіні – Атени, Демосфен – Демосте́н, Борисфен – Бори́стен, Аґатангел** може передаватись як **Аґафангел**.

Щодо передачі звука [j], то учні повинні знати, що його передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [ja], [ju], [je], [ji] відповідно буквами **я, ю, є, ї**: **баєр, конвеєр, круї́з, лояльни́й, проє́кт, проє́кція, фаянс, феєрверк** тощо. Однак учитель повинен наголосити на тому, що, якщо старим правописом було встановлено написання **ґавайї, ґойя, Савойя, фойє**, то згідно з новою редакцією Українського правопису потрібно писати **ґавайі, ґоя, Савоя, фое**.

Цікавою новацією правопису 2019 року є пра-вила передачі на письмі буквсполучення **аи**. Якщо в попередній редакції правопису цей дифтонг передавався переважно буквсполученням **ау** (**аудито-**

рія, аудієнція, лауреат, пауза, фауна та ін.), а в низці слів – буквосополученням *ав* (*автор, автомобіль, лавровий, мавзолей*), то за новим правописом у запозичених із давньогрецької мови словах, що мають стійку традицію передавання буквосополучення *аи* шляхом транслітерації як *ау*, допускаються орфографічні варіанти: *аудиторія – аудиторія, аудієнція – аудієнція, лауреат – лавреат, пауза – павза, фауна – фавна*.

Щодо передачі іншомовного буквосополучення *ск*, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передається звуком [k], то в попередній редакції не було правил його транслітерації, за новою ж редакцією, цю буквосополучку відтворюємо літерою *к*: *Дікенс, Дікенсон, Текерей, Букенгем*. Зазначено також, що подвоєння *кк* зберігаємо у власних назвах кельтського походження, де формант *Мас, Мс* поєднується з основою, що починається на *к*, у тих випадках, коли за традицією їх пишемо одним словом: *Маккартні, Маккензі, Маккена, Маккінлі* та в похідних загальних назвах, як-от *маккартизм*.

Звісно, що усвідомлення і засвоєння учнями змін у правописі української мови потребує ретельної роботи вчителя, яка полягає не лише в якісній подачі нового матеріалу, а й в його закріпленні засобами ефективних методів, навчальних технологій, підбором вправ, виконання яких сприятиме формуванню правописної компетенції школярів. В арсеналі вчителя мають бути вправи і завдання різноманітного характеру. Як показує досвід, традиційними, проте ефективними при вивченні орфографії є вправи на вписування пропущених літер: *а...торитет, ла...реат, па...за, ор...ограма, про...кт, фа...на, ..окей*, та ін.

На етапі перевірки засвоєних знань ефективними будуть вправи на переписування слів із добором з дужок правильних варіантів, до прикладу: *(і,и)стина, (і,и)нший, (і,и)м'я, (і,и)род, (і,и)нтелект, (і,и)йбен, (і,и)ндик, а(г,г)рус, а(г,г)ресія, (г,г)оризонт, джи(г,г)ун, рейтин(г,г)* тощо.

Ефективно вважаємо роботу учнів з тлумачним словником: учитель може запропонувати встановити за словником значення невідомих слів, що в них вживається літера *г*. Наприклад: *гречний* – ввічливий у поведінці з людьми, чемний; *гринджоли* – низь-

кі й широкі сани з боками, що розширюються від передка; *дзиглик* – стільчик (розм.). З метою кращого запам'ятовування значень цих слів та усвідомлення їхньої стилістичної функції можна запропонувати увести витлумачені лексеми у речення чи скласти з ними тексти-описи, тексти-розповіді чи тексти-роздуми.

Для учнів старших класів це можуть бути вправи на виправлення орфографічних помилок у різноманітних текстах. Також це можуть бути вправи на передачу українською мовою з дотриманням норм нового правопису іншомовних власних назв, таких як *Helsinki, Gibraltar, брати Grimm, Harry Поттер* тощо.

Не менш ефективною є робота з ведення словничків-мінімумів. До прикладу, при вивченні слів, що мають подвійну транслітерацію: *арифметика та аритметика, Голгофа та Голгота, марафон і маратон, Мефодій та Методій, орфографія та ортографія, орфоепія та ортоепія, пафос і патос, аудиторія й аудиторія* тощо. Доцільним буде ведення словничка-мінімуму слів з літерою *г*. Ефективним видом навчальної роботи також вважаємо самостійне укладання учнями таблиці «Було – стало», в якій школярі б фіксували зміни в новій редакції Українського правопису на конкретних прикладах, як-от: було *ич* – стало *ич*; було *гуральня* – стало *гуральня* та ін.

Отже, засвоєння змін у правописній системі української мови, зосібна в її графічній та орфографічній підсистемах, – це двобічний процес кропіткої повсякчасної роботи тандему «учитель – учень», в якому запорукою якісного опанування оновлених правописних норм є осмислення й опанування теоретичного матеріалу з одночасним виробленням правописних навичок.

Ніна ВАСИЛЬЧЕНКО-КАВЕРІНАаспірантка кафедри української літератури
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

КАЗКОВИЙ СВІТ

з-під пера Аделі Григорук

*Спочатку подумайте, ким ви хотіли б стати,
А потім робіть те, що маєте робити.*
Епікет

Упевненість у своєму творчому виборі не виникає сама по собі. Потрібен час для того, щоб виховати її. Так і у світі письменників. Потрібно пройти чималий літературний шлях, аби впевнитися, **що** ти маєш писати і **для кого**. Особливе натхнення приходить тоді, коли починаєш писати для наймолодших. Цей час прийшов і до талановитої й непересічної літераторки Аделі Григорук. Він постукав у двері її творчості з народженням трійко внуків.

Однак цьому передувало чимало обставин. Насамперед Аделя Григорівна теж була маленькою дівчинкою. У ранньому дитинстві її уяву захоплювали казкові оповіді батька та мамині чарівні пісні. Коли тато їхав у місто, він завше повертався з новою книжечкою. Вже в чотири роки вона навчилася читати. Її двоюрідний брат Миколка складав із сірників букви, також вони вдвох викладали букви мотузочкою. А вже як на родинне обійстя, до тітчиної хати, переїхала ціла бібліотека (машина і дві фіри книжок!), то дух маленької Аделі так і прикипів до барвистих видань. І вже читала і читала. Великі яскраві малюнки, цікаві захопливі оповіді... А ще ціла серія казок світу (українські народні, польські, сербські). Її дитячу уяву захоплювали казки із сільського життя: про котиків і собачок, зайчиків та ведмедиків. З дитячих літ її цікавило питання, чому старші не дуже тішаться золотому яєчку, а їм потрібне просте, яке годує. З казки «Коза-дереза» маленька дівчинка ніяк не могла зрозуміти, чому коза така вередлива і як так можна обманювати. Особливо їй подобалася казка «Кіт у чоботях» Шарля Перро. Маленька Аделя страшенно співчувала хлопцеві, який ні на що не нарікав. Вона мала велику симпатію до тямущого кота, який зумів винагородити молодого господаря. Полюбилися їй і казки Г.-К. Андерсена та братів Грімм, які вона охоче переказувала сусідським дівчаткам і хлопчикам.

І коли Аделі треба було йти до школи, книжок було читано-перечитано. Особливо з того періоду запам'яталися «Пригоди Тома Сойєра і Гекка Фінна»

Марка Твена, «Діти гірничного раю» Н. Кальми, «Пепі Довгопанчоха» та «Малий і Карлсон, який живе на даху» А. Ліндгрена, «Хатина дядька Тома» Г. Е. Бічер Стоу, твір «Шкільні пригоди Пімпуса Саделка», польської письменниці М. Конопніцької, який мама читала по-польськи й переказувала їм із сестричкою по-українськи.

Казки того періоду робили світ теплішим, яскравішим, таємничішим і цікавішим.

А ще маленька Аделя зі шкільних років чимало римуvala. Особливо до святкових дійств. Її перші віршовправи друкувалися в районних городенківській та тлумацькій газетах і навіть у київській дитячій «Зірці». Університетське життя теж подарувало чимало версифікаційних вражень, власних проб пера, розміщених у факультетській стіннівці «Сонячні кларнети» та вишівській багатотиражці.

Ота золота мотузочка маленьких мрій перенеслася в її доросле життя й втілилася у творчості вже дорослої, титулованої Аделі Григорук, зокрема і в книгах для дітей. Так, у 2011 році бібліотеку гуцульської школи поповнили «Казочки для Тарасика» (вид-во «Писаний Камінь»). Книжечка вийшла за часткової фінансової підтримки Косівської районної ради (голова А. І. Клуб) і вмістила в себе чотири казки. «Гідна і творча українка» (так з повагою і захопленням називає письменницю В. Глібчук) керувалася цілком звернути увагу юного читача на людяність. Адже

це дивовижний хист, який спонукає тішитися радощами іншого, хвилюватися й співпереживати ще за когось.

Перечитувала якось донечці казочку «Як Зайчик і Білочка стали друзями», і в мене самої пробігли асоціації з буденним життям. Ночуючи в багатоповерхівці, на стенді першого поверху я прочитала кричуще звертання: «Шановні сусіди з верхніх поверхів, не будьте свинями. Жителі першого поверху теж хочуть жити у чистоті». Читаючи казочку далі, я й сама зацікавилася, що ж має трапитися, аби бешкетлива білочка змінилася й перестала смітити на голову доброму сусідові? Як не дивно, життя розставило крапки над «і». Сусід із першого поверху у скрутну годину виручив Білочку з біди. Що ж, хіба це не із життя кожного з нас? Хіба хтось із нас не може сказати, що був у схожій ситуації?

Творчість Аделі Григорука спонукає до взаємного зв'язку батьків та дітей. Вона й сама із захопленням згадує чарівні мовні перли маленького внука. Якось Тарасик, який їхав з бабунею й дідусем до їх рідного Обертина, вперше побачив, як на рівнинній місцевості сходить велике яскраве сонце. Дивуючись, він захоплено вигукнув:

– Гляньте, яке сонце! Я ніколи не знав, що коли сонце народжується, воно таке ВЕЛИКЕ!

Або інше. Якось у малюка запитали:

– Хто твій дідусь?

– Художник.

– А твоя бабуся?

– Письальниця.

– А чого вона письменниця? – ніяк не вгадувалися дорослі. На що почули дотепну відповідь:

– Бо вона все пише й пише.

Так, Аделя Григорівна все пише й пише, і в неї то добре виходить.

Вона вчить розмовляти з дітьми, навіть клопочись буденними справами, слухати їх, радіти за них і щось їм розказувати. Ми самі будемо здивовані, час від часу ділячись із ними своїми таємницями. Зважаючи на обопільний зв'язок, обов'язково вдасться досягти відвертості та зацікавлення від власної дитини.

Письменниця дбає про те, аби малюк з юних літ вчився мислити, брав ініціативу у власні руки. Як от у казці «Сміливий горобчик», в якій маленький пташок захищає ще більш вразливе курча від великого грізного індики. Подяка маленькому сміливцю не забарюється. Присоромлений поганець вже не несе загрози для пташиного двору. А юний пернатий аніскілочка не зазнається. Бо настанови дорослих на-

ділили його здатністю не набиратися пихи, а розуміти й відповідати за свої дії розсудливо.

Казки А. Григорука, адресовані дітям дошкільного і молодшого шкільного віку, наповнені життєвою яскравою виразністю, сюжетною гостротою, композиційною цілісністю, динамічною дією. Вони продують знання, емоції, які через призму Добра і Зла дають змогу дитині переносити отримані знання з книги в реальне життя.

Художнє слово як невичерпне джерело формування світоглядних уявлень у дітей представлено в дитячій книжці «До нас іде Миколай», виданій у 2011 році у тому ж таки видавництві Михайла Павлюка «Писаний Камінь». Книжечка присвячена внукам Івасикові та Вікусі. Його виданню сприяло Міністерство екології і природних ресурсів і Національний природничий парк «Гуцульщина». Через казкові оповіді, яскраво прикрашені малюнками Анто-на Григорука, творче подружжя знайомить малюків зі святим Миколаєм, який уміє робити різні дива. Митці допомагають малечі сприймати Чудотворця не як джерело подарунків, а як невидимого помічника, який бачить усі дитячі шкоди, але не карає, а пробає. І винагороджує їх за добрі справи. Так старий черевик, схвилюваний і щасливий, не спить аж до ранку і зберігає подарунки, які йому довірив Миколай.

Однак у цій чудесній казковій оповіді справжній дарунок від Миколая – не забавки і цукерки, а захист від самотності. Ця тема має своє продовження у реалістичній казці «Лист до святого Миколая». Хлопчик Миколка, якого виховує старенька бабуся, дуже сумує за батьками, які вибрали складний заробітчанський шлях. Він хоче й іграшок, і солодоців, однак не наслідуюється просити в листі до святого Миколая про найзаповітнішу мрію – зустріч зі своїми батьками. Як пишеться в казці:

– Та святий Миколай татів і мам у подарунок не приносить, – зітхнув Миколка, і великі горошинки сліз викотилися з його очей.

Миколчині сльози-горошинки накочуються на очі й самим читачам – так сердечно виписана історія найпотаємнішої мрії. Казка закінчується зворушливою зустріччю дитини з батьками. І вчить вірити в чудеса, які обов'язково здійсняться. Однак у них треба щиро-щиро вірити.

Цю тему чарівниця пера продовжує й у казці про літнього Миколая «Зелене Ягнятко».

(Далі буде)

Пропонуємо до уваги наших юних читачів казку Аделі Григорука «Петрусь і чарівна сопілка» (с. 38-39)

Сидонія НИКОРОВИЧ

АННИЧКА

(Продовження з № 347)

Рано назбирала Петриха бур'яну, відтак пішла сніданок варити, а Анничка вигнала на толоку худобу та білила полотно.

Стара усмажила сиру з яйцями, загріла галушки, поклала горілку та хліб на лавицю і пішла у велику хату попросити зятя до сніданку, але в хаті нікого не застала. Стара вийшла надвір, кликала, не було. Пішла у верби, питала Анничку, але й ся нічого не знала. Побігла до Владзиhi, чи там нема, але й там не було. Петриха ходила як не своя та думала, де б він міг бути.

– Може, пішов де на прохід та ще повернеться, адже він не простий, а з великого роду, – думала собі Петриха.

А його як не було, так не було. Анничка лише усміхалася крадькома, аби не розізлити стару. Стара ходила, як заморочена. Знову захмарився її вираз обличчя, ходила згорблена та мало говорила.

Уже минув і тиждень, а Яна все не було. Петриха трохи погодилася з дійсністю. Охала, стогнала та не мала кому оповісти про свій жаль, бо Анничка не хотіла нічого слухати та й рада була тій пригоді. Петриха пішла до скрині й хотіла перерахувати гроші, та з грошей і сліду не залишилось. Стара почала бідкатися, голосити, бити головою у стіну.

Анничка почула крик і вбігла до хати.

– Що вам, мамо?

– Нема грошей, синку, пропали мої гроші! Злодії відей були сеї ночі.

– Де? Що?

Анничка почала шукати в скрині, і побачила, що нема й коралів та й сороківців.

– Та й моїх коралів, та й сороківців нема, мамо? То ваш пан Ян украв. Обікрав нас голодранець, та й пішов, відки прийшов, а тепер шукай вітра в полі!

– А де ж би він брав, синку? – промовила крізь плач стара.

– А хоч інший, скриня не розбита, а він певне знав, де лежить ключ!

– Адже ж він пан? А гонор де?

– Маєте гонор панів, бачите, як вас файно обрихтували! В такого латки є гонор. Чорт знає, де він тепер обертається?

Стара стояла мовчки, і не знала, що має казати. Анничці було дуже жаль за коралями. Їх ще купив її покійний батько, а тепер хто знає, чи мама схоче купити?

Петриха побігла до Владзиhi.

– Слухайте, що за одного ви мені дорадили? Ади, хату обікрав, та й щез десь.

– Такого не може бути! – ніби здивовано і ніби з досадою відповіла шевчиха й далі лупила барабулю.

– Гроші лежали два роки в скрині, ніхто не кинув...

– Я вам щось скажу: чоловік за себе не може ручитися, а не то за другого! Я його знала, що він пан, а ви колись-те, здорові, шукали для доньки конче пана.

– Ей, Господи, се якась кара!

– Знаєте, пани хитрі, шукають штукою, аби їм було легше жити.

– Бог би його тяжко покарав за мене стару, аби ніколи пари не мав!

– Не клянись, не гріши! Хто може знати, може, то хто інший украв?

– Най йому Бог заплатить!

Відти пішла Петриха до двірника й оповіла, як річ мається.

– Де ти його тепер, гадину, знайдеш? Він за тиждень не мав часу втекти? Може, він десь вже до моря доходить? Але я зроблю, що до мене належить.

Петриха не знала, за чим їй серце більше боліло, чи за грішми, чи за тим, що втратила такого гарного зятя.

З часом не кляла, і замовляла службу за здоров'я.

З кожним разом більше спадала зі сил та дуже журилася, що вмере, а Анничка лишиться не віддана, сама. Петриха вже би віддала і за порядного сільського парубка, але не було відповідного, бо всі були в Канаді або при війську. Стара, куди ходила, шептала молитви.

Анничка отримала перед Різдвом з Канади листа та пакунок. З листа вичитала, що Сандик здоровий та робить у копальні вугілля. Гроші складає та небавом пішле трохи родичам, а решту – Анничці, аби понесла до каси. Бажав щасливих свят та виказував свій жаль та тугу за рідним краєм та милою.

З очей Аннички падали рясні сльози на листа, серденько чогось так билось!

Наверталися ще якісь шляхтичі до Петрихи, але вона вже не мала до них довіри, хоча з другого боку хотіла таки віддати доньку за пана. Їй здавалося, що тяжко буде вмирати, не здійснивши своєї мрії.

Анничка таки рішуче заявила, що не піде ні за кого, бо чекає Сандика. Старій наче щось урвалося в серці, життя стало пусте, сіре. До доньки відчувала відразу і жаль... Зазеленіла трава, забреніли мухи, розвивався ліс. Петриха лежала хвора на постелі під заднім вікном. Лежить так цілий день, уп'ялить свої очі в стелю та думає:

– Анничко! – сказала вона слабким голосом, – напиши-но до Сандика листа, нехай вертається з Канади, бо я, синку, дуже приупала та чую, що вже недовгі мої дні.

Ненавість до доньки щезала, вона ставала для неї доброю та щирою.

Анничка довго не діставала жодної відповіді на свого листа. Петриха щодня попитувала, чи Сандик не прислав листа.

Анничка сиділа коло хворої. Жаль їй було за мамою, бо бачила, як та з дня на день сохла, як глибоко в голову западали очі.

Нарешті прийшов довгоожданий лист. Сандик написав, що він і кілька других парубків повернуться восени до краю.

— Хто знає, чи я дочекаюсь осені, — замітила стара, тяжко зітхаючи.

Одної днини забажала сповіді. Прийшов священник, висповідав і законив. До тижня умерла Петриха.

Анничка лишилася самісінька. Очікувала, як спасення, Сандика. Завітала погідна тепла осінь. Люди зібрали щасливо хліб з поля. Прийшли з війська урльопники; деякі з них лагодилися до весілля. Ще мали приїхати канадники.

Анничка кінчила вишивати сорочку до шлюбу. Попрала собі все нове; купила кожух, каптурник і нові коралі, дала собі зробити німецькі черевики. Її серденько тріпоталося з утіхи, що небавом побачиться з милим. Нетерпеливилася, а останні дні здавалися довгими та понурими. Ще два, ще день і канадники будуть в селі.

Анничка розпалила вогонь. На припічку сидів білий великий кіт, її одинокий товариш, та вилизувався. Вечоріло. Анничка сиділа на ослоні та дивилася в ясне полум'я; глуху тишу переривало голосне тріскотіння горючих хворостинок. Надворі загавкав пес, а в хату вбігла задихана Марійка.

— Канадники приїхали! — вирвався радісний оклик з її вуст.

— Приїхали? Коли? — спитала живо й весело Анничка, а серце билося сильно, неначе молотком.

— Таки тепер, приїхав брат, а з ним повернувся до нас Тодер.

— А Сандик приїхав? Бачила його?

— Не знаю, бо не було ще коли розпитувати.

— А як убрані? По-нашому?

— Їй де, не впізнала б їх, любко, в панських, добірних речах!

— А що, приніс брат багато грошей?

— Я не знаю, я ще навіть не розговорилося добре, а скоріше побігла дати тобі знати. Тепер іду, хочу чути, що будуть розповідати.

Анничка випровадила її аж за ворота. Радість, а разом тривога наповняли її молоде серце. Якось тяжко зітхнула, подивилася на небо і її око зустрілося з першою вечірньою зіркою, що самотно миготіла на темно-голубім небі. Втопила свій зір у голубім просторі і наче питала зірку про свою долю. Поволі зайшла в хату.

— Небавом прийде Сандик, — думала.

Сіла перед вікном і дивилася до перелазу. Вогонь у печі погас, Анничка й не думала вже про вечерю. Час уходив, а милого не було, Анничка стала неспокійна. Вийшла надвір, пішла до воріт. Тихо всюди. В хатах блимало світло. Сіла на приспу, тримаючись рукою за

серце, дивилася в темряву. Легенький вітрець віяв, розносилося селом гавкання собак. Почула голосне «бердо» вартівника. Проїхала опівночі з шумом залізниця повз село. Анничка чула те все, як з просоння, бо її мозок був зайнятий Сандиком.

Може, він ще не вернувся з Канади? Бо, певно, прийшов би зараз до неї; може, вже забув її та лишився в Канаді, як багато інших? Може, заслаб?

Час уходив, Анничка безсонно пересиділа на приспі цілу ніч. Сивіло небо, зникали зорі, співали півні. Вона встала та зайшла в хату.

Її серце боліло, утомлена сіла на лавицю і передумувала знов те саме. Притиснула гарячу голову до стіни, а безсильні руки опустила на коліна. Зійшло сонце, і крадьки заглянуло через вікно на Анничку. Вона зірвалась та побігла до Марійки, розвідатися, що зі Сандиком.

Почула таке, що ніколи їй на думку не приходило. Молодий канадник, Марійчин брат, розповідав зі слізьми в очах, що Сандика й Петра засипало в копальні.

Анничка, як се почула, скрикнула і повалилася на лавицю й сильно ридала. Хатній парубок витягнув зі свого куфра Сандикові папери, речі та перстень, що він купив для Аннички. За час прийшла вона до себе.

— Се твоє, Анничко, се лишилося від Сандика, а брат привіз.

Марійка відвела Анничку додому і лишилася в неї, а зполудня вернулася додому.

Анничка помарніла з туги за милим, ніде не виходила, і лиш Марійка часто навідувалася до неї. У селі було кілька весіль, та Анничка не йшла дивитися.

У м'ясниці віддавалася Марійка, та конче просила Анничку в дружки. По довгім торгуванні вона таки пристала.

Анничку сватали, але вона відказувала, бо їй здавалося, що вже нема такого щирого гарного хлопця, як покійний Сандик.

Минали роки, а з ними й перша її молодість. Люди говорили, що вона вибирає, то сама не знає, що хоче. Прикро було й так самотно жити.

З часом двері не запиралися, ба ті, ба сі приходили, дораджували їй якогось жениха й клопотали їй голову.

— Дивися, Анничко, то страшно так самій сидіти, можуть прийти вночі розбійники, а ти сама, що зробиш? А як є в хаті чоловік, вже май безпечніше. Аби був лиш такий, як віник, то таки вже чоловік.

— А таки не ялося дівкою сивіти.

Доти їй морочили та клопотали голову, аж доки її не посватали за Тодера, молодого бездітного вдівця. Він був ліпший ґазда, мав нову хату, гарне забудовання та добре ґноєне поле. Анничка пов'язала рушники. За дві неділі відбулося весілля. Тодер забрав її до себе, а хата старої Петрихи лишилася пустою, не дочекалася «пана».

Анна ТРАЙСТА-РУШЬ

ПОДИНА

(Уривок з роману «Дикий рай»)

(Продовження з № 348)

Помирившись із батьками Парасі, котрі після подорожі Дубового до Пешту почали по-справжньому цінити свого зятя, подарували молодій сім'ї окраєць із їхнього міста, із наміром, щоб Федур оселився там і не відходив далеко від їхнього прадідівського обійстя.

Молодий Чірібан подякував за отриману землю, але увічливо відмовився від побудови на їхньому місті хати, мотивуючи, що під високим крислатим деревом ніколи не цвіте трава.

Хотів жити вільно й самостійно, на своїх крилах, як сокіл та орел на скелях. Бо не дарма рунянських людей за їх твердий, рішучий та непокірний характер люди із довколишніх сіл називають «соколами», це прізвисько вони успадкували ще з часів київських князівств, коли стояли на варті біля фортеці, де стерегли край, котрим гордяться й нині.

Тепер у нього народилась і донечка Василюк, плід їхнього вірного кохання та подорожі Парасі до угорської столиці, котрій Федя радів, як небу, все вертівся коло неї та не знаходив собі місця. І хоч сам не пив, але два тижні частував усіх, хто приходив до нього у майстерню, горілкою із жита, бо у ті часи ніхто із Руні не умів варити її із фруктів: слив, груш, абрикосів, гірких черешень або яблук.

Федя радів своїй невеличкій сімейці та за отриманні під час його військової служби гроші, – а за свою службу був нагороджений достойною сумою, – скоро купив клаток землі під Подиною, не порадившись із домашніми.

Не заплатив багато за нього, бо не було широкого поля, лиш якийсь сутич¹ і пусті корчі та гущаки, котрі не приваблювали нікого. Але він розгледів його згори. Той горбатий маленький зелений острівцець у формі листочка, схожого на серце, що вмонтований між двома потічками, сподобався Федору зразу. І він мріяв там звити своє гніздечко, щоб було близько коло села і людей, підходяще місце і для його нової майстерні, бо ту стару хотів залишити братові Маковію. Навчив і його батькового ремесла, щоб і той мав із чого жити, коли повернеться від цісаря, де

уже три роки відбував військову службу, як і він сам донедавна.

Але знизу те заросле звористе місце, повз якого проходила возова вулиця, виглядало дуже погано і дико. Там завжди було темно і лачно, де не можна було пронизати й голку через тернистий гущак і купину, а не побудувати якусь хату. А до того ще й смерділо дохлятиною, бо там тільки сови та лисиці хазяйнували, туди й зносили людських курей і качок.

Так що це Федьове здавалось необдумане торговельне діло дуже обурило не тільки його тестя, а й розчарувало навіть його рідних, котрі причепились до Федора, як у ниві осінні стрілки² до одягу.

– А ти што, Фе', оцапів? Купив-єс сес пронур межі водами, де ростут лиш каміння, пусті корчі, жалива та ожиння. А до того, ні не вказав-єс нікому нічо і не порадивса ні з ким, – взялась до нього Івона, його мати.

– Обдурив тя Вітряк та продав ти се крило, аби збувса гущака, де лиш гади газдюють і буги, і де пуд час повіні вода із усьох боку рве земню та замулює береги.

– Я не видів там ніякого гада, мамо.

– Ти не видів, але видів я цілий клубок. Грілиса там на плиті, коли-м проходив туди дорогов, – втрутився в суперечку Петро, його брат, і тепер кепкував.

– Зятю, я дав тобі пуд хижу у мене на місті місто, а ти заблудив суди, у сес нехарний зарослий звур, де не є за што-са ймити. А до того скоро, ні сіло, ні впало, дав-єс і громаду³ грошей за шкелп.

– Не журітса, я дав свої, – відповів байдуже Федя.

– Добре! Але ти думаєш, што у сих штоварях⁴ можеш пудоймити⁵ якус колибу, де повно всякої гадини та што раз не хоч. А до того ще й вода може забрати вас, – переконував його сердитий Дубан.

– Не журітса, тестю, не загинеме у сих корчах!

– Туй гія три годи чістити та укороновати пні й гущаки. А удтак позбирати каміння та повозити го кудис. Кулько буде гія за сю роботу платити, не коштує ні земня! Май добре за сі гроші пудняв-бес хижу на нашум місті! – сварила його теща.

– Якос буде. Аж не розбогатимеса, тогди ужиєме. А про воду не журітса. Берег високий. Не забере нас, – відповів примирений думкою її зять.

– І я так думаю, – підтримала свого мужа Парася, котра пригорнулась міцно до його серця.

– Но, діти, чиніт, як ви знаєте! Я бурше-са не мішаю у ваше, бо ви – май розумні, ніж був царь Соломон!

¹ Сутич – темний недоступний зарослий звір, глибокий яр.

² Стрілка – бур'ян, насіння котрого у виді стріли чіпаються восени до овечої вовни, одягу та чого завгодно, і таким чином розмножується; чортополох.

³ Громада – велика сума, купа.

⁴ Штоварь – брила, великий камінь.

⁵ Пудоймити – підняти, побудувати.

Але, аби-сте-са не бідкали поза тим нікому, што вам лихо! – кинула невдоволена Дубаниха.

– Здоровля лиш аби було та й миру у світі! «Очі страхуються, а руки пороблять». Гія і туй когос, аби проявив се дике місто, де лисиці розплодились та гайнують по курниках серед села.

Його тесть був правий. Прорубати та вичистити той зарослий горбик – була зовсім нелегка робота. Треба було здорових рук, грошей, терпіння і часу. Але Федя не здавався. Хотів неодмінно почате діло довести до кінця і здійснити свою мрію.

Не гаяв часу зовсім. Зібрав скоро своїх боржників, котрим майстрував різні речі, друзів і сусідів та закликав усіх на толоку⁶, а кільком заплатив – і так взявся за діло.

Ціле літо Федур трудився на цьому новому місці, поки не почистив його, викорчував чагарник, зрівняв горб для побудови і городу, де, на його щастя, за два кроки від вулиці знайшов ще й джерельце, якому дуже зрадів. Не думав довго, викопав там глибоку криницю, обмурував її та обклав вирізьбленими дошками, як хатину. Примостив ще й колесо, аби легко було черпати воду, а зверху прикрив круглим дахом у формі гриба. Зробив справу по-мистецьки, і всі перехожі зупинялись на мить, помилуватися його роботою. А плити, що викопував із землі, складав на купу, готуючи їх для нової будівлі. Решта брил пересунув до обох потоків, заступаючи ними ями.

Підняв і там землю, скільки можна було, і зрівняв її. Понавозив туди дрібного каміння і глини, залишивши місця і для річищ, щоб і вони не обурювались на нього під час злив та не робили йому шкоди, бо як висловився він: «Гія і воді ширини, аби годна дихати вільно».

На одному з потоків, біля якого мав намір підняти домівку, загатив воду брилами та влаштував там два півтораметрові водоспадики. Погрався трохи, як хлопчак. Такі дрібні прості речі завжди радували його та додавали невидимої енергії й душевного задоволення.

– Што чиниш, Фе'? Імняєш риби, што гатиш воду і муруєш кобури? Ци граєшся, як діти поза дождем? – запитав насмішливо старий Павлишко, котрий прийшов покуштувати воду із криниці свого нового сусіда.

– Граюся і я, уйку. Што маю діяти? Штоварю є доста, та єм-сі подумав зробити плесо, абих мали де помитися, упрати гандря, і гуси мали б де купатися. І хтозна, може, припливе суди і риба-кит, або хоть якас щука.

– Киту і щуці гія і других рыб, аби мали із чого прожити. А туй, у зворуку, клочатся лиш жаби та бок-лажки...

– Не годен знати, уйку... Коли дузнаються риби, што я учинив есе файне плесо, може, припливуть суди, як роблять сомони в Сібіряку⁷. Ви не знаєте, што риба пливе горі водов, де прикладає свої ікри? – пожартував Федур із дідом.

– Дивися, коли ймеш⁸ туй твою щуку, заклич і мене на обід, не аби-с обсончівса⁹ сам, – кепкував старий.

– Добре, запрошу... – потягнув Федя тонко у Павлишкову струну та обидва розвеселились.

– А Бог дай-тя, хлопче! Мудрий ти, Чірібанище! Хм! Добре діло-єс ізробив туй! – дід поплескав по дружньому Федура по спині. – Хто би собі подумав сеї весни, што із сего сутича уйде такий файний городик, што аж нівроку?! – похвалив ще раз його дід Павлишко та хильнув кухоль свіжої водиці.

– Ну, што кажете, уйку, добра вода?

– Дуже добра! Ланна¹⁰ і студена, што аж! Бо у нас тепер дуже духота та єм-са прохолодив і я трохи. Най Бог прийме твою воду та най благословит тебе і твою фамелію за те, што ти унайшов та убрав із земні нам туй таку благодать!

– На пожиток, уйку! Гія кирниці коло хижі, як і коло дороги.

– Гія, бо в спеку туй не дуже є води. Але твуй колодязь – глубокий, та думаю, што буде цілий час водички і для нас.

– Прийдіт та зачеряйте, коли хочете всі. Я хоть обгорожу плотом навкруг, але туй, коло улиці, доку што покладу прясло¹¹ і перелаз, аби муг зайти будь-хто за водов.

– Добре, добре! Най ти даст Бог здоровля за есе добре діло!

– Та й вам кріпости¹² і довгого віка!

– Абе-с дуждає і ти моїх году, молодяче! Через місяць полічу дев'яносто, – з гордістю похвалився дід Павлишко, а потім запитав: – А коли думаєш пудняти двур¹³?

(Продовження на 33 с.)

⁶ Толока – спільна, дружня і безплатна праця; сільське пасовисько.

⁷ Сібіряк – Сибір; товста пухната бавовняна тканина привезена із Росії, із котрої колись шились товсті теплі свити.

⁸ Імняти – ловити, вхопити.

⁹ Обсончівса – переїстись, пересититись.

¹⁰ Ланна – прісна добра вода, питна.

¹¹ Прясло – давні ворота, зроблені із чотирьох вузьких дощок у вигляді прямокутника із двома рейками навхрест посередині. Цей вид воріт зберігся від давніх слов'ян, як і тин, плетений у виді

пшенички (учетверо), покритий зверху очеретом, соломомою або пізніше дралицями, щоб не псували його зливи. У давнину створення такого тину було справжнім мистецтвом для сільської цивілізації тодішніх русів, котрого плів не будь-хто і не будь-для кого. Якщо плетений тин у пшеничку обгорожував чиесь обійстя, то означало, що там живе заможний господар. У простих людей тин був із чагарника, живий.

¹² Кріпость – сила, здоров'я.

¹³ Двур – дворище, подвір'я.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

*(Уривок з роману)**(Продовження з № 348)*

12.

Віктор провів батька до «ракети». На понтоні три «скурсанти», два «панки» й одна «пані» сварилися з капітаном судна.

– Що таке, Мітіка? Чому сваряться? – поцікавився Віктор у понтонера, простягаючи йому загорнуту в газетний папір пляшку самогонки.

– Ой, пане доктор, дякую вам, що не забули-сте мене! І вам дякую! – вклонився він перед Ілашем. – Питаєте, чому сваряться? Таж вони, оті «скурсанти», не мають квитка й пробують сісти на ракету, а капітан не дозволяє, бо, як казав я вже вам, ракета бере всього 64 пасажири, ні одного більше, інакше існує небезпека, що ракета втратить рівновагу й перевернеться. А вони – ні та ні, мусять їхати! Я казав їм, що дарма наполягають, бо все одно ракета не візьме їх. Краще хай куплять квиток на завтрашню «ракету», бо ризикують залишитись і завтра в Катирлезі.

– Гаразд, Мітіка, – перервав Віктор балаканину понтонера, говіркою взагалі, а тепер, задоволеного одержаною горілкою, просто годі зупинити.

Ілаш та Віктор попрощалися, син подякував ще раз батькові за те, що піде замість нього до тещі й понесе їй страшну звістку, а вкінці додав:

– Щасливої дороги, тату! Привіт усім рідним. Надіюся, що через якийсь місяць прибуду і я.

– Ждемо тебе, сину.

– А свіжу рибу, – ще додав Віктор, – засмажте, як тільки доїдете. Тітка Марія почистила її, посолила трохи й загорнула кожну рибину в газету, щоб не зіпсувалася, але надворі ще духота, дорога довга...

– Добре, так і зробиться. Бувай, Вікторку! І не забувай, що ждемо тебе! – сказав Ілаш і подався до «ракети».

Сварливим «скурсантам» не вдалося переконати капітана – вони залишилися на понтоні, за капітаном зачинилися двері швидкого судна, яке жителі Дельти називають «ракетою» завдяки його швидкості; пролунав сильний гул двигуна, аж судно здригнулося, але відчало гладко і тільки в міру віддалення його швидкість поступово зростала.

Віктор задивився услід за швидким судном і мав стояти, доки той не зникне за поворотом Дунаю. А коли побачив, що понтонер вийшов з кабіни, він відвернувся у другий бік, бо не хотів, щоб той підходив до нього і правив свої теревені. Тому поспішив покинути понтон.

Був він засмучений, але zarazом і задоволений, що тато піде замість нього до тещі й понесе їй страшну звістку про загибель її дочки. Віктор усвідомив, як не раз дотоді, гордо й любовно, що в нього чудовий тато. Тому вирішив задовольнити якомога швидше

батькове бажання приїхати додому. Так, він і поїде, і поговоритиме з мамою.

Віктор зупинився перед церквою. Чи не відвідати йому отця Владіміра? Так, зайде на кілька хвилин до нього, але спершу піде додому, візьме пляшку татової самогонки і подарує отцеві, бо він, мабуть, ще не пив такої горілки.

Отець Бутояну дуже зрадів, побачивши Віктора:

– Просимо, пане докторе. Заходьте! Бачу вас трохи спокійнішим і радіюся, що Господь приймив нашу молитву.

– Був у мене тато і...

– Певна річ, що й це допомогло... Але будьте певні, що Бог послав вашого батька.

– Я не сумніваюся. Приніс вам татової самогонки, – простягнув він пляшку горілки.

– Самогонки? – здивувався отець Бутояну. – Я гадав, що москалі занесли цей звичай лиш у північну Буковину, яку захопили в '40-му, але, видно, занесли й даліше... І з чого виготовив ваш тато самогонку? – поцікавився отець, оглядаючи уважно пляшку.

– Із цукрових буряків. Але вона не тхне, бо тато двічі перегонить її й ще додає не знаю чого, мабуть, якогось зілля.

– Спасибі, докторе. Ну, поспробуємо цю самогонку. Сідайте. Сьогодні буду я ґаздинею, бо Ольги нема – помагає своїй мамі Христині готувати на зиму сік помідоровий.

Отець узяв з мисника два стаканчики, налив у них принесеної Віктором горілки і перед тим, як чокатися придивився уважно на жовтаву рідину, понюхав і заявив:

– Здається, добра. Вироблена москалями самогонка смерділа, бо в них не вистачало терпіння переганяти. В '40-му році, коли москалі вдерлися в мою парафію, перше, що вони зробили – вислали на Сибір «буржуїв» і «кулаків», себто куркулів, а потім навчили моїх прихожан гнати вонючу горілку, якою засмерділи все село. Ваша, виджу, пахне приємно. Ану, покуштуймо. За ваше здоров'я, докторе!

Випили, а отець Владімір усміхнувся задоволено:

– Хороша. І, певне, як кажете, ваш батько додав якогось пахучого зілля. А таку самогонку таки приємно пити!

– Тепер, може, і колишні ваші прихожани варять хорушу, без гідкого запаху самогону.

– Не знаю. Можливо... Бо я, коли усвідомив, що діється, коли щонаочі зникала то одна сім'я, то інша, вирішив утекти. Одного дощового сльотавого дня разом з дружиною та матір'ю, котра, хоч вже немолода, була ще в силі, спакували у два чемодани деякі більш-менш цінні речі: особисті документи, фотографії, ряд церковного одягу, два срібні нагрудні хрести, Біблію, молитовник, суму грошей та одяг для нас трьох. Я переодягнувся й покликав дяка. А той, коли побачив мене в цивільному – і було то вперше, бо на Буковині ніколи не побачиш священника цивільним, – зрозумів, що ми збираємося покидати село. Кажу йому: «Дмитре, іди та запряжи кобилу до нової фіри, але спершу дай їй торбу вівса і не забудь напоїти. Постав і в кіш торбу-дві вівса, застели кіш сухою житньою соломою; візьми з комори три нові згрібні міхи – будуть нам за команак проти дощу. Поки що хазяїном парафіяльного дому залишаєшся ти. А завтра, якщо питатиме хтось, скажи, що ми поїхали до Сторожинця, бо мене покликав протоієрей, а паніматка повела маму до лікаря. Зрозумів, Дмитре?». Мав я тоді стареньку кобилу, але чемну й слухняну. Виїхали ми возом з подвір'я десь о десятій ночі. Навколо стояла густа тьма; дощило й сильно смерділо самогонкою, аж здавалося, що з неба паде не вода, а горілка. «Прощай, Дмитре! А завтра, коли питатимуть про мене, ти тоді не плач, як плачеш тепер, бо ніхто не повірить, що я поїхав до Сторожинця». Виїхали ми зі села, але не гостинцем, а дорогою, що вела в поле й дякували Богові, що було темно, хоч палець в око тич, і дощ не вщухав. Молилися ми, щоб Господь хоронив нас, щоб не зустрітися з ким не потрібно, доїхати благополучно до Пруту й перейти на той бік...

Отець Бутояну замовк заміряний. Сидів нерухомий, а Віктор не наважувався каламутити йому думки. Але раптом отець, ніби проснувся, запропонував весело:

– Ану, докторе, ще вип'ємо стаканчик цієї вашої самогонки!

– І вдалося вам перейти на протилежний берег Пруту? – поцікавився Віктор якимось недоречно.

– Атож. Вдалося, певна річ, що вдалося, і вже стільки років служу в цьому селі. Бо інакше мав опинитись у Сибірі або ще гірше – міг зустрітися з кулею...

Отець Владімір знову замовк, а через хвилину перейшов на інше:

– Хороша горілка, нікуди правди діти, але треба чимось закусити, бо інакше... Ану, подивлюся, що знайду, бо без Ольги...

– Панотче, прошу вас, не турбуйтеся. Я зайшов до вас лиш на кілька хвилин, так що...

– То ніяка турбота, докторе. Я вдячний вам, що загостили, але посидьте ще доки прокинеться мама; зайдіть трохи й до неї, бо ваші відвідини для старенької неабияка радість. А доти ще посидимо, побалакаємо. І ось коробка бісквітів – похрумкаємо, щоб могли хильнути ще по стаканчиківі.

– Гаразд. Ще посиджу, – погодився Віктор, – але не надто довго, бо, може, ждуть мене в диспансері.

– Нічого, докторе, бо в такому разі прибіжить Євстахій за вами.

– А він не знає, що я у вас.

– Е, знайде він вас, бо Сфінту Ґеорґе – не Париж. І гадаєте, що ніхто вас не бачив, коли прийшли ви до мене? Бачили. Так що Євстахій знайде вас, не турбуйтеся. А ми ще поговоримо трохи. Ось, минулого разу я обіцяв вам поговорити про чернецтво.

Вікторові було не до того, але не наважувався заперечувати. Священник помітив, що гість совається на стільці й поспішив заспокоїти його:

– Не буду нудити вас всякою філософією, як минулого разу, бо й не потрібно, коли йдеться про монахів. Я лиш розкажу вам дещо про них. Але до того, пригадаймо спершу дуже важливу річ: скільки часу пробув Спаситель Ісус Христос серед нас, дав людині – як рядовому християнинові, так і богослужителям свої Церкви – все необхідне для нашого спасіння. Залишив нам учення, поради й конкретні приклади, навчив нас молитися, постити, поводити себе в суспільстві, щоб дати Богові те, що належить Йому, а владі те, що їй належить, залишив нам Святе Причастя. Але понад усе наказав нам любити один одного, навіть любити ворогів своїх. Іншими словами, Господь дав людині все необхідне, щоб кожен з нас міг успадкувати Царство Небесне. Але монахів не залишив нам. То чому? Ви якої думки, докторе?

– Не знаю, панотче. Я ж казав вам, що не розуміюся на цьому. Але якщо кажете, що Ісус Христос залишив нам все необхідне, а монахів не залишив, означає що...

– Браво, докторе! Правильно! Ваша логіка точна. Отже, Господь вважає, що монастирі й монахи непотрібні. Іншими словами: навіщо людям бездільне, ліниве й егоїстичне життя, на протязі якого людина не в змозі любити ближнього, як Бог велить? Зрештою, чернецтво появилось в християнстві кілька сотень років після повернення Сина до Отця небесного. І таки зараз після появи перших монастирів розумний ієрарх, а саме Святий Василь Великий, старався поправити дещо з негативних рис чернецтва і зобов'язав монахів працювати – заснував у монастирях різні майстерні, лікарні, притулки для сиріт і для виховання дівчат тощо. Але не всім монахам подобалися заходи ієрарха, головне не хотіли вони працювати і стали пустельниками, втекли в незаселені місця, в ліси, у печери та гори. Ці нібито побожні люди, питаю вас, докторе, так зрозуміли виконувати Божий наказ любити ближнього, розмножуватися й володіти землею? Бо монастирська любов не веде до цього...

Віктор посміхнувся, бо зрозумів, на що саме натякає отець Бутояну.

(Продовження на 32 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 31 с.)

– Виджу, докторе, що я розвеселив вас. Але скажу вам інше ще дивніше, про яке ви досі, мабуть, не чули. Декотрі монахи, щоб доказати, що не досить бути пустельником, вирішили жити на стовпі.

– Як на стовпі? – здивувався Віктор.

– Так-так, жили на стовпі. І не гадайте, що ці стовпники пробули на стовпі кілька годин або день-два. Ні! Роками! Ось, приміром, Аліпій із шостого століття пробув на стовпі 53 роки! Хіба це означає виконувати Божу волю? Стояти на стовпі, ніж дякувати Господу, працювати, любити ближнього й радуватися життям? Бо ні в якому разі Бог не бажає нам жити в біді та злиднях. Отець небесний любить нас. А оцих фанатиків, котрі не мали ліпшого діла, ніж жити на стовпі, Церква залучила серед своїх святих і завела в календар. А то навіть – уявіть собі! – Симеона-стовпника, котрий жив перед Аліпієм, а саме в п'ятому сторіччі, поминаємо 1 вересня, тобто таки в перший день нового церковного року!

Віктора дивував запал, з яким виступав священник Бутюну проти монахів, і наважився запитати:

– І що тоді? Монастирі шкідливі чи принаймні некорисні й тому зайві?

– Ні, докторе. Хоч чернецтво не має християнського походження, колись було й воно корисним. Але, як все існуюче на цьому світі, і чернецтво має свою історію, тобто початок і кінець. Лиш Бог вічний. Все інше – минуще. І царства, й ери, й оселі людські, істоти, гори, ліси, моря й океани...

– І людина.

– Ні-ні-ні, докторе. З людиною не те. Таж установили ми з вами, що в людини лиш тіло минуще, тобто те, що створив Бог із пороку, а подих Його, з якого походить людська душа, ця складова частина людини невмируща й вічна, бо й Господь вічний. Навіть небесні тіла, зорі й планети, мають свій початок і кінець. Читав я недавно в «Науці і техніці» чи в «Магазині», не пам'ятаю, які позичаю в сільській бібліотеці, що й Сонце закінчить своє існування й згасне через 4,5 мільярда років.

– Я теж десь читав, що ніби так обчислили астрономи, – погодився лікар.

– А людська смерть тільки уявна. Бо була би несправедливість із боку Отця нашого небесного, щоби, скажімо, «життя» якогось каменя тривало мільйони років, а людини лиш 80-90-100, а іноді набагато менше...

Вікторові здалося, що священник мав на увазі Ірину і спохмурнів. Отець Бутюну помітив, але продовжив відповідь щодо монахів:

– Існував у історії досить довгий період, сотні років, коли монастирі, попри вже згадані вади, мали й дуже

важливу роль. Оскільки було мало шкіл, у монастирях – як і в парафіяльних церквах – діти вчилися грамоти, вчилися ремесла, в монастирях існували ательє живопису і різьблення, тут же були перші друкарні, а до їхньої появи в монастирях розгортали кропітку працю численні переписувачі рукописів і церковних книжок, які були оздоблені тут же талановитими мініатюристами. Само собою, що в монастирях існували й інші ательє: ткацькі, кравецькі, свічкальні тощо. Але з часом унаслідок розвитку суспільства більшість цих занять перейшли з монастирів у спеціалізовані підприємства, які удосконалились і розвинулись в залежності від попиту, а монастирі втратили своє культурно-економічне значення, зате зберегли грішні норови. Не буду вже перечислювати їх. Але один із них просто кричущий: у Православній церкві єпископів обирають тільки з-між монахів.

– Серйозно? – здивувався Віктор.

– Атож. Хіба ви не знали? Наче монахи найрозумніші й тільки вони гідні керувати церковними справами. Ади, у католиків, які мають щонайменше стільки ж гріхів, як і ми, будь-котрий піп, якщо вартує, може стати папою. У нас ні. Мусиш бути обов'язково монахом.

– Як на мене, це неправильно.

– Певна річ, докторе. А хіба спроможні ми виправити таку несправедливість? Аж ніяк!

– Цікаві речі, – признав Віктор, – а деякі, сказати, прямо чудні, але знаєте, панотче, вони невідомі людям.

– Невідомі. Але навіть якщо би знали вони все це, все одно не допоможе. Бо ніхто не в силі змінити такий стан речей. Кілька років тому були закриті деякі монастирі, але небагато. Одночасно всі молоді монахи й монахині зі всіх монастирів були роздягнені з чернечої рясної й зобов'язані працювати на заводах, у полі, в управліннях, згідно з освітою й кваліфікацією кожного. Ну, й сердите було через це все чернецтво! У газетах не писалося нічого у зв'язку із цим, але оповів мені один монах, котрий минулими роками приїжджав сюди щоліта й жив у мене. Симпатичний тип, схожий швидше на опришка, ніж на монаха. Не назву його по імені, бо той монах став владикою і вже не приїжджає до Сфинту Георгіє, а відвідує більш розкішні приморські курорти... Що каже мені той монах одного вечора при склянці вина? Власне, не при одній склянці, а при кількох, але не був він п'яний, а тільки веселий. Правду кажучи, я й не бачив його п'яним, хоч, зважаючи на кількість випитого вина, повинен був п'яніти, але цього не ставалося. Того вечора розбалакалися ми, не пам'ятаю вже про що, коли раптом монах каже мені: «Батюшка, знай одне: кожний монах збирає сто тисяч леїв, щоб стати ігуменом, а кожний ігумен збирає мільйон, щоб стати єпископом». Я оторопів від цього одкровення. Ви чули таке? Сотні тисяч! Мільйони! Такі суми просто

запаморочують. І питаю вас, докторе: хто маневрує такими великими грошима? Люди, котрі, між іншим, присягали бути убогими, тобто цуратися грошей, як чорт ладану!

– І кому дають вони такі великі гроші?

– А хто його знає? Мабуть, якомусь великому шефові із департаменту культів, а то, може, і комусь із чільних церковних осіб, не знаю. Та хай їм, судитиме їх Господь. А говорив я стільки про чернецтво, щоб познайомити вас із цією проблемою, а також перевірити й себе, перелічуючи аргументи, які доводять, що чернецтво не має християнського походження. Бо якщо чернецтво було би потрібне, його мав заснувати Спаситель наш. Але якщо подумати, річ зрозуміла: Ісус Христос не міг проповідувати одночасно любов до ближнього, множитися й володіти Землею, з одного боку, а з другого, – радити людям «тікати зі світу», дбати лише кожен про себе, ховатися в пустелях чи жити на стовпі й інші подібні нісенітниці. Певна річ, що мода на чернецтво прибула ззовні християнства, зі Сходу. Приміром, відомо, що в Індії існували монахи набагато раніше від появи християнства.

– Дуже цікаво слухати вас, панотче, – заявив захоплено Віктор. – Довідався я від вас чимало, і не раз думалося: священник, котрий володіє такими знаннями, людина такої багатой культури не повинна бути у Сфинту Георгіє. А ви служите тут уже не рік і не два, а чверть століття! І кажу це не тому, що катирлезчани не вартують мати такого чудового душевного пастиря, а тому, що в якомусь місті мали би користь більше людей, ніж у цьому невеликому селі.

– Дякую вам, докторе, за теплі й щирі слова, які, будьте певні, тішать мене, бо висловлені вони другом, яким я вас вважаю.

– Я вдячний вам.

– А науку і культуру, про які говорите, здобув я в Чернівецькому університеті, на теологічному факультеті, од-

ному із найкращих, а також постійним читанням. Для мене читання не є звичайним захопленням, а таки справжньою пристрастю. Увечері, яким би я втомленим не був, не можу заснути, доки не прочитаю кілька сторінок. Казала мені бібліотекарка, що й ви теж постійний читач. Напевне, вам теж не подобається, що у Сфинту Георгіє, цій прикордонній місцевості, електрику виключають о дванадцятій ночі, а читати при свічці чи нафтовій лампі старі мої очі вже неспроможні. А у зв'язку з вашим подивом, що я живу у Сфинту Георгіє вже стільки років, скажу вам правду, бо вважаю вас справжнім другом. Пане доктор, я у Сфинту Георгіє заховався. Таки-так, заховався! Тепер я вже можу зізнатися навіть прилюдно, бо, як вам відомо, з квітня цього року в Румунії вже нема політв'язнів. Випустили всіх. І ось чому заховався я тут: раніше я був активним легіонером, шефом гнізда, і коли почалися переслідування, я вирішив зникнути, як з-перед москалів, так і з-перед румунських властей. Але підозріваю, що певні наші органи знали, де я ховаюся... Та це вже інша справа. А ви, докторе, повинні знати, що не всі легіонери були фашистами і вбивцями, як учили вас, оце молоде покоління. Більшість легіонерів були справжніми патріотами. Недаром легіонерська доктрина – любити Бога, любити й захищати Батьківщину й плекати культ праці – привабила колись стільки людей, здебільшого молоду інтелігенцію, але й чимало простолюду. Певна річ, що були й непростимі помилки, головню після смерті капітана Корнеля Кодряну, коли керівником став Горія Сіма. Іншим разом, якщо цікавитиме вас, поговоримо докладніше про це.

Почулося стрекотання електричного дзвінка.

– Проснулася мати й кличе мене, – пояснив Вікторові отець Бутояну. – Пробачте. Іду спершу упоратися з – як вам казати? – з проблемами особистої гігієни. А потім, прошу вас, зайдіть до мами хоч би на п'ять хвилин. Буде йй це неабиякою радістю!

(Далі буде)

ПОДИНА

(Продовження з 29 с.)

– Ей, двур, уйку Павел! Хижку, як мають усі люди, – відповів коротко Федя. – Навесні, аж Бог допоможе...

– Слухай, што я-тя раджу, як старий чоловік, што пройшов якийс час крузь життя!

– Кажіт, уйку!

– Лиши сесю земничку хоть гуд-два, най-ся осяде та припочіне деякий час, бо тепер се місто свіже та перевернене на всі боки. А до того пуд глинов остало ще доста дір і зеленого коріння. Лишай най погниє добре, та лиш удтак будуй туй, што хочеш, бо інакше твоя хижка

похилитса або дустане вошадь¹⁶ та й гриби пустит. І еся річ для дерева, як і для здоровля – смерть. А на сесю ораницю, аби не росли туй пусті бур'яни, привези мало гною із хліва та засій на нуй штос: траву, пшеницю, овес або што хоч.

– Добре, уйку! Поговорю дома із моїми, та будеме видіти, як буде. Дякую за пораду!

– Газдуй здоровий на сему новому місті!

Але Федя не встиг тоді підняти свою домівку біля Подини, де мріяв перевести сім'ю і жити по-своєму, хоч приготував весь матеріал для побудови. Не встиг, бо скоро пішов на фронт, залишивши знову Парасю одну із трьома дрібними діточками у нагромадженій батьківській хатині.

¹⁶ Вошадь – волога.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 348)

10. Татарський Поворот

Міклош Кормош не мав терпіння, то підганяв, то підбадьорював солдатів та візника, який поганяв коней, що тягли карету, піднімаючись крутими поворотами гори Гутина:

– Борозо, борзо, борзенько, бо я хочу сам бачити, як вилупить очі головоріз Пінтя, коли опиниться оточений нашими солдатами.

Але недалеко відомого Татарського повороту дорогу їм перегородила смерека. Солдати зупинились, позлізали з коней і почали докладатись, що і як робити, бо обійти смереку не мали як – зліва була глибока прірва, а справа стрімка скеля, з якої і повалилась смерека прямо посеред дороги.

– Ну, що там, чому зупинились?

– Та, ади, смерека! – відповів один зі солдатів.

– Що за смерека, яка смерека?

– Зелена! – відповів грубо офіцер, який командував солдатами та якому Міклош Кормош не подобався.

– Як то зелена? – здивувався Міклош, не розуміючи, що офіцер глузує з нього.

– А так, пане Кормош, смереки всі зелені.

– А звідки вона, та зелена смерека появилась посеред дороги.

– Та, мабуть, вітер звалив, або хтось підкопав, і вона впала.

– Гай-гай, не ловіть гав, а скоро приберіть смереку з дороги.

Офіцер щось наказав солдатам, і ті кинулись до смереки, а в цей час дверці карети відчинилися, і біля Міклоша Кормоша сів сам королівський емісар Леопольд Цукеркандль.

– Вітаю вас, пане Кормош, – вклонився емісар.

– А ви... ви як опинились тут? Я ж вас залишив у себе вдома, чому ви вирушили вслід за нами.

– Я не вирушив за вами, а попереду вас?

– Як? Ви, пане Цукеркандль, хочете сказати, що прокинулись і рушили ранком до Татарського повороту?

– Ні, пане Кормош, я цього сказати не хочу, я не прокидався ранком, і не вирушав нікуди.

– Я цього не розумію.

– Я покинув ваш дім ще вчора вечором, і прибув сюди.

– Пане Цукеркандль, ви ризикуєте своїм життям, ходите самі вночі по лісу, в якому хазяйнують опришки, це ж смертельна небезпека.

– А я не сам, пане Кормош.

– Як не сам, а з ким?

– Зі своїми, пане Кормош, зі своїми.

– А де вони?

– Зараз появляться, пане, зараз!

– Але воно й так небезпечно, вас міг зустріти розбійник Григорій Пінтя і міг вбити.

– Цього не може бути, пане Кормош!

– Ой, ви, Пане Цукеркандль, не знаєте отого головоріза Пінтю, а говорите, що такого не може бути, який ви наївний.

– Я, пане Кормош, не наївний, бо я і є Григорій Пінтя – капітан королівської армії, а для вас – головоріз, розбійник та опришок!

– Як це? Ви не емісар, а?.. – аж язика висолопив пан Кормош.

– Так, пане Кормош, я не емісар...

– Рят-т-туйте... – ледь прошептав Міклош Кормош.

– Можете кричати й сильніше, пане Кормош, все одно не допоможуть вам, – посміхнувся Пінтя і свиснув у пальці.

З кущів появились опришки, а солдати, зайняті смерекою, навіть і не встигли отямитись, як опришки повалили їх разом з офіцером на землю і пов'язали.

– Пане розбійнику! Благаю, не вбивайте. Я відкуплюсь, у мене багато грошей, у мене повна скриня грошей та золота, пане опришку!

– Уже немає у вас ніякого золота і ніяких грошей немає.

– Як немає? – здивувався Міклош.

– А так, немає – убогий ви, як церковна миша!

– Та в мене ж повна скриня грошей та золота, пане...

– Вітер свище у вашій скрині, забрав я все з неї, ще вчора вечором, то ж, боюсь, у вас уже немає чим відкупитись.

– Ой, ой, ой, що тепер зі мною трапиться?

– Нічого страшного, пане Кормош.

– Нічого страшного? – з надією промовив Міклош Кормош. – Ви обіцяєте?!

– Обіцяю, пане Кормош, з вами не трапиться нічого страшного, ми тільки повісимо вас – і все!

– Ой, йо-йой, – заридав Міклош.

– Та не ридайте, мов жінка, ми вас не зараз вішати будемо!

– Ні? А коли?

– Та через годину-дві, коли прибуде і ваш Шандор. Ви разом погойдаєтесь ось на тому дубі.

Зімлілий Міклош Кормош повалився в траву.

* * *

Не довелось опришкам довго чекати, коли під Татарським поворотом почулось скрипіння возів, стукіт копит і людські голоси.

Коли купці у супроводі Шандора наблизились до опришків, Шандор зупинився, як укопаний. Він чекав, що опришки нападуть на купців, а солдати на опришків, а тут опришки сидять спокійно попихкуючи люльками, а солдати лежать у траві зі зв'язаними руками, і навіть сам Міклош Кормош лежить зв'язаний.

– Слава Ісусу Христу, браття! – вклонився Шандор, стараючись приховати своє здивування, змішане зі страхом.

– Навіки Богу слава! – відповів Григорій Пінтя.

– Не чекав зустріти вас тут.

– Не чекав зустріти нас живими, Шандоре, а мертвими, – сплюнув в його бік Драгутин Драг.

– У найкращому разі пов'язаними, як ось вони, – кивнув головою Григорій Пінтя в бік пов'язаних солдатів.

– Про що ви, браття? Я не розумію, я...

– А що тут розуміти, Юдо Скаріотський?! – крикнув один з опришків.

– Де твої срібники, Юдо? – гукнув інший.

– Повісити його!

– Повісити! Повісити! – погодились всі опришки.

– Простіть, браття! Я бурше¹ не буду. Я проговорився перед... Я був п'яний!.. Я буду служити вам, простіть!

– Ну, що скажете, браття, що зробимо з Шандором, простимо, чи повісимо його, як зрадника?

– Повісимо зрадника!

– Повісимо Юду!

– Такому немає прощення!

– Зрадив раз – зрадить і вдруге!

– Більше не зраджу, клянусь!

– Не клянись, Скаріоте, бо ти вже присягав раз на опришківському топірцеві, а потім зрадив нас!

– Браття, в мене діти, не залишайте ж їх сиротами, і дружина хвора на серце... Браття! Ви ж християни!

– По-перше, ти теж християнин, а зрадив нас, не жалів, що солдати погублять нас! По-друге, твої діти дорослі, кожне живе у своїй хаті, а дружина твоя захворіла на серце через твоїх любасок, як почує, що ти здох, з радощів виздоровіє!

– Замовч, Юдо!

– А доки нам вовтузитись з ним? Ану, давайте мотузку!

– Браття! Не треба, браття, змилюйтесь, – блавав Шандор, а далі кинувся до ніг Григорія.

– Встань, негіднику! Вони назвали тебе Юдою, але ти не достойний навіть такого імені! Юда зрозумів свою помилку і повісився, а ти повзаєш, мов тарган, і благаєш милості. Ану, подайте йому мотузку, і хай іде з Богом. Якщо повіситься, наймемо молитву, якщо ні, то хай живе все своє життя негідником, а ви розповідайте кожному, хто такий Шандор, розповідайте, що він – зрадник своїх побратимів!

Хтось кинув Шандорові на шию мотузку, і той почав утікати вниз Татарським поворотом.

– Пане опришку! – посмілював Міклош Кормош.

– Слухаю вас, пане Кормош!

– Пане опришку! Ви ж говорили, що Шандор погойдається зі мною, а ви відпустили його.

– А що, вам самому буде скучно гойдатись?

– Може, відпустите й мене, тобто нас?

– А ви б мене відпустили, якби я був на вашому місці, тільки відповідайте чесно!

– Ні, не відпустив би, – чесно відповів Міклош.

– Тоді хто з нас головоріз та розбійник?!

Міклош мовчав.

Опришки забрали зброю від солдатів, товари від купців, і зникли в лісі, залишивши всіх зв'язаними.

(Далі буде)

¹ Бурше – більше.

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

УСПЕНСЬКА КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА

Як повідомляють історичні джерела, святу обитель цю, відому в усьому християнському світі, заснував преподобний (тобто святий, праведний) Антоній Печерський у 1051 році за часів князювання Ярослава Мудрого. Знаходиться вона в Києві на високих схилах правого берега Дніпра, милуючи зір численними золотими куполами церков, подаючи вірянам нові сили для духовного зростання, зміцнюючи усвідомлення українців як народу Божого.

Справдилося пророцтво Святого Апостола Андрія Первозванного, який під час своєї християнської місії благословив Дніпрові схили в тому місці, де через кілька століть постав Київ, і, звертаючись до учнів, промовив: «Чи бачите горі ці? На них засіє благодать Божа, і місто велике збудують тут, і церков багато Господь тут воздвигне».

Лавра – це великий православний чоловічий монастир. Києво-Печерська святиня спочатку була невеличким монастирем, у якому зібралося лише дванадцять ченців і серед них – святі Антоній і Феодосій. Як свідчить знаменитий твір давньої України-Русі «Повість минулих літ», «викопали вони печеру велику, і церкву, і келії», де молилися і проживали, а харчувалися чорним хлібом і водою. У таких суворих умовах, постах і молитвах вершився великий ре-

лігійний подвиг і творився могутній християнський осередок, який у 1169 р. здобув статус лаври.

У другій половині XI ст. Києво-Печерський монастир завдяки своїй духовній діяльності значно розбагатів, ставши власником великої кількості різного майна, земельних володінь, матеріальних коштів, що забезпечувало йому відчутний вплив на політичне й економічне життя Київської держави. Водночас це дало можливість активно реалізовувати будівничі проекти.

У 1073 р. з благословення преподобного Антонія розпочалося спорудження Успенського собору – головного соборного храму Успенської Києво-Печерської лаври. За свідченням «Києво-Печерського патерика»¹ (редакція 1462 р.), перед цим сталося кілька чудес. Зокрема йдеться про те, як Марія Богородиця поклікала до себе чотирьох царгородських зодчих і сказала: «Хочу побудувати собі церкву на Русі, в Києві, і велю вам це зробити». Ті ж, поклонившись, запитали: «У чужий край одсилаєш нас. До кого там прийдемо?» Вона відповіла: «Посилаю до Антонія і Феодосія». Пресвята Богородиця дала їм золота на три роки, моці святих мучеників і намісну ікону².

Прибувши до Києва, майстри запитали про місце, на якому будуватиметься церква. «Будемо три дні молитися і Господь покаже нам», – відповів Антоній. І тієї ночі, коли він молився, явився йому Господь і сповістив: «Отримав ти благодать переді Мною». І сказав на це Антоній: «Господи, коли отримав благодать Твою, то хай буде по всій землі роса, а місце, яке велиш освятити, хай залишиться сухим». І так сталося. Другої ночі, помолившись так само, попросив: «Хай земля вся буде сухою, а місце святе – з рососою». І так сталося. Третього дня, ставши на місці тому, поблагословив його і, звівши руки до неба, голосно вигукнув: «Послухай мене, Господи! Хай зрозуміють усі, що

*Києво-Печерська лавра. Абрахам ван Вестерфельд, 1651 рік
(малюнок зроблено рівно через 600 років після заснування монастиря
в печерах на київських пагорбах)*

¹ Патерик (від грецького: *патер* – *отець*) – збірник оповідань про життя і подвижництво ченців якогось монастиря або місцевості. Тут йдеться про ченців Києво-Печерської лаври.

Успенський собор

Ти хочеш цього!» І зійшов вогонь із небес, і спалив усі дерева, і росу висушив, і просіку сотворив, подібну до рову. І з того почалася та Божественна церква.

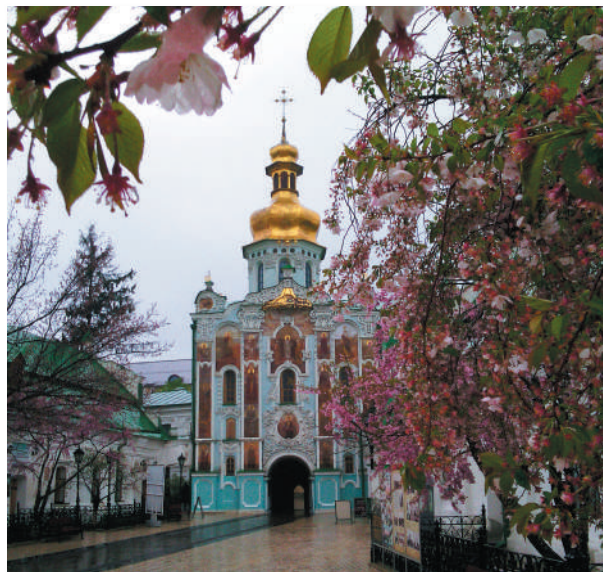
У 1078 р. спорудження Успенського собору в основному було завершено, але внутрішнє оформлення храму, зокрема виконання мозаїк і розписів, ще тривало. У 1089 р. собор освятили. З історичних джерел відомо, що в розписах собору брав участь видатний художник Київської Русі, один з авторів «Києво-Печерського патерики» Алімпій (близько 1050 – 1114 рр.).

У первісному вигляді Успенський собор становив хрестовокупольну споруду із трьома нефами, видовжену із заходу на схід розміром 32,4×21,6 м. У центральній частині його висота сягала 43 метрів. За свою історію собор неодноразово перебудовувався і відновлювався після руйнувань. У XVIII ст. він набув характерних рис українського бароко. Під час Другої світової війни був зруйнований. У 1999 – 2000 рр. його відбудували.

Уже на початок XII ст. Печерський монастир склався у великий архітектурний комплекс з кількома кам'яними будівлями. Особливо привабливого вигляду йому надала Троїцька надбрамна церква. Збудована у 1106 – 1108 рр., вона зберегла свої первісні форми до наших днів. У нижньому її поверсі споруджено головні монастирські ворота і приміщення для варти, а на другому – власне храм.

Святість Успенської Києво-Печерської лаври проявляється також у подвижництві її ченців. Чимало їхніх подвигів на славу Божу зафіксовано в «Києво-Печерському патерику», який виник на початку XIII ст., а згодом протягом століть поширювався у різних редакціях (варіантах).

Печерські святі – люди особливого характеру, які добиваються християнського ідеалу строгим дотриманням Божого Закону, аскетичним способом життя, суворим ставленням до себе, постійними молитвами і постами, смиренністю і терпінням, благочестивістю і праведністю. І Бог щедро нагороджує їх за це. Він наділяє їх можливістю творити різні чудеса, бачити майбутнє, спілкуватися з Небом. По смерті їхні тіла залишаються нетлінними і зберігають здатність вершити нові чудеса. Тепер у лаврі зберігаються мощі понад ста двадцяти святих. Особливо цікавими є розповіді про святих Антонія і Феодосія; про блаженного Агапіта, який лікував усіх безкоштовно й доглядав за важкохворими; про діяння ченця Прохора, котрий за допомогою молитви пік із лободи смачний хліб і роздавав бідним; про іконописця Алімпія та інших.

Троїцька надбрамна церква Києво-Печерської лаври

Сучасна Успенська Києво-Печерська лавра – найбільша православна святиня України. У 1996 р. їй надано статус національного історико-культурного заповідника, до складу якого входять Нижня і Верхня лаври, Ближні й Дальні печери, Гостинний двір, усього – 144 споруди. Тут діє багато церков, шість з яких знаходяться в печерах. У 1990 р. лавра занесена до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

² Намісні ікони – головні ікони іконостаса із зображеннями Ісуса Христа з Євангелієм і Богородиці з дитятком Ісусом, що їх завжди розміщують з обох боків царських воріт.

Дитячі сторінки

Аделя ГРИГОРУК

ПЕТРУСЬ І ЧАРІВНА СОПІЛКА

Жили-були собі на білому світі хлопчик Петрусь зі своєю бабусею Настею. Жили вони в дерев'яній хаті, вкритій гонтами¹, почорнілими від снігу та дощу. Хата їхня стояла під горою, а внизу, перекочуючись через каміння, стрімко квапився кудись Чорний Черемош.

Сусідів близьких у них не було. Правда, через річку, на протилежному березі, мешкав заможний газда² Копильчук. Щоранку Петрусь вітався з ним зі свого берега, хоч Копильчук не завжди відповідав йому. Але хлопчик не ображався: може, його не почули або й не помітили, чого ж тоді ображатися?

І взагалі, Петрусь ніколи й ні на кого не те що ображався – навіть не сердився. Він мав добру і веселу вдачу, був завжди бадьорий і жвавий, але тепер крадьки, щоб не печалити бабусю, сумував. А се неабияка штука – бути сумному й веселому водночас.

Узагалі-то Петрусь переїхав до бабусі Насті недавно, коли і татко, і мама пішли воювати. До того вони жили в місті, татко щодня ходив на службу, а Петруся зранку мама водила в садочок. Він був уже великий і цього року мав іти в школу. До бабусі Насті вони їздили в гості на свята, а влітку Петрусь залишався в неї аж на три місяці. Ото було роздолля!.. Ліс, річка, ягоди, свіже молоко від бабусиної кози з незвичним іменем Магіріца!.. Петрусеві зовсім не хотілося повертатися в місто, так йому було тут добре.

А тепер батьки поїхали, і Петрусь дуже сумував за ними, хоч нікому цього не показував: ще подумують, що він малий, а він он уже скоро першокласником буде!

Сьогодні зранку Петрусь сидів на березі й думав, як він може зарадити їх з бабусею скруті. А справа була оняка: бабуса, щоб підробити якийсь гріш до пенсії (вона колись була вчителькою, але вже не працювала в

школі) пряла вовну, яку їй давав сусід Копильчук, а Петрусь відносив ту пряжу до нього. Для цього він мусив перейти Черемош вброд – так ближче – або йти аж до моста через ріку, що було значно довше.

За ті гроші вони купували борошно, масло, бриндзу. Бабуса сама пекла хліб, і то був чудовий день, бо хліб пахнув так смачно, аж на душі веселішало.

Але Копильчук чомусь не заплатив бабусі ні за останню, ні за попередню її роботу, а в хаті, як на зло, закінчилася вся їжа.

– Петрусику! – почувся бабусин голос із хатнього порога. – не йди нікуди, дитино, зараз картопелька звариться і будемо їсти!..

– Добре! – відгукнувся Петрусь. – Я тут поки на бережку посиджу...

Бабуса Настя зайшла в хату, а Петрусь почав знічев'я збирати жовті камінці, що скидалися на варену картоплю, і жбурляти їх у воду. Враз за який крок-два від себе він побачив сопілочку – таку, як торік татко купив йому в Косові на Івана, коли їздили туди разом на храм до знайомих.

Петрусь узяв сопілочку до рук, обтрусив з неї вогкий пісок і вирішив заграти співанку, яку вивчив ще минулого літа і яка йому дуже подобалася, бо була дзвінкою і радісною:

Ой весела співаночка,
Весела, весела.
Лети, моя співаночко,
На десяти села!

Але пісеньки в нього чомусь не вийшло. Сопілочка видавала лише «гей-гей-гей», «ду-ду-ду», «лю-лю-лю» та «ой-ой-ой».

Як не намагався Петрусь видобути із сопілки потрібну йому мелодію, це йому ніяк не вдавалося. Врешті хлопчикові набридло невдале музикування, і він уже хотів заховати сопілку до кишені, як раптом ріка збурилася великою хвилею, що витанцьовувала на сонці, а потім засміялася криш-

¹ гонти (діал.) – покрівельний матеріал;

² газда – (діал.) господар;

Дитячі сторінки

талевами бризками, розтрушуючи довкруг дзвінкі згуки.

Петрусь протер очі від несподіванки: що за диво дивне сталося із Черемошем?

Але це ще було не все: хвиля вилилася аж на берег, а коли, ойкнувши, відкотилася в річку, на піску лежав з добрий десяток, а, може, й більше осяйних пстругів³, які начебто заснули на цю мить і тому не рухалися.

Петрусь ухопив дві рибини й притьмом кинувся до хати, щоб узяти відро чи корзину і позбирати всю рибу.

— Ото удача випала мені сьогодні! — тішився хлопчик. — Буде нам з бабусею і до сніданку, й до обіду та й на завтра-післязавтра залишиться...

Коли Петрусь із корзиною в руках повернувся до річки, то побачив, що сусід Копильчук разом зі своїм робітником Онуфрієм збирають пстругів у брезентові торби. Вони були дуже вдоволені, що несподівано попали таку гарну здобич!

— Що ви робите? — кризь сльози, що підступили йому до очей, скрикнув хлопчик. — Це моя риба!..

— Твоя? — хитро заусміхався у відповідь Копильчук. — А де на ній написано, що вона твоя? Риба, хлопче, із Черемошу, а він дарує те, що має, нам усім.

Копильчук наказав наймитові віднести торби з рибою в їх човен, що був витягнутий на пісок, оглянув пильно берег, чи не залишилося де ще якої рибини, а потім сам умопився на кормі.

Онуфрій став зіштовхувати човен на воду, а тим часом Копильчук, глянувши на засмученого хлопчика, несподівано сказав:

— А знаєш що? Приходи до мене сьогодні на обід поласувати рибкою. Зрештою це ми на твоєму березі її знайшли. Бо бачиш, ми з Онуфрієм рибалили від досвіта, але жодної рибки — хоч би плотвички чи карасика малого — так і не впіймали. А тут — стільки королівських пстругів!.. Мовби приманив ти їх чимось, хлопче, до себе. Отож запрошую на гостину. Десь на годину третю, бо ще треба весь цей улов перечистити, щоб уже потім смажити й варити.

Із цими словами Копильчук з Онуфрієм відплили від берега й подалися вниз за течією до моста, де завжди причалював їх човен.

Петрусь залишився сам. Він з надією пройшовся туди-сюди берегом, сподіваючись таки знайти хоч

би одну, хай маленьку, рибину, але не знайшов і, похнюпивши голову, побрів до хати.

— Ну що, Петрусь, багато є риби? — спитала бабуса Настя.

— Було багато, але Копильчук, поки я вернувся з хати, всю позбирав.

— От халепа, — сказала бабуса. — І ні однієї тобі не залишив?

— Жоднісінької, — зітхнув хлопчик. — Але він запросив мене на обід, то, може, й вам хоч шматочок пструга додому передасть.

— Еге, дочекаєшся від нього, — зітхнула бабуса. — Якби ж то хоча за роботу заплатив, а то все нема та й нема тих грошей.

І бабуса, сумно всміхнувшись, почала накривати на стіл.

— Знаєте що, бабусю? — сказав Петрусь. — Ви, мабуть, снідайте самі, а я піду вже до Копильчука. Дорога неблизька, треба йти аж до моста, бо вброд я Черемош не перейду — вода висока.

— Ні, ні, дитино люба! — зупинила бабуса хлопчика. — Їж, бо ти голодний, швидко охлянеш.

І вона майже живосилом усадила внука за стіл.

Петрусь похапцем ум'яв картоплю, з'їв шматок кулеші⁴, що була замість хліба, і запив її молоком. А потім схопився, подякував за сніданок, поцілував бабусю в щок і хотів вийти з хати.

— Іди берегом, Петрусику! В ліс не завертай, бо там темно й небезпечно, — сказала бабуса. — І візьми шматок кулешки на дорогу, бо ти ж майже нічого не їв!

Вона силоміць уклала Петрусьові в руки шматок жовтої, як золото, кулешки, загорнутої в полотняну серветку. Хлопчик ухопив з кілка біля дверей шкіряну торбинку, поклав туди свій скромний перекусень, перекинув торбинку через плече й аж тоді нарешті вибіг зі свого двора.

Спочатку він справді йшов берегом, аж поки не побачив на тонесенькому стебельці в траві дві червоненькі сунічки. Петрусь зірвав ягідки й поклав до рота. Вони були солодкі й запашні, й Петрусьові захотілося пошукати ще. З берега він завернув до лісу, і справді біля стежки то тут, то там виблискували проти сонця яскраві ягідки. Петрусь спритно зривав їх і ласував з насолодою.

(Далі буде)

³ пструг (діал.) — форель;

⁴ кулеша (діал.) — каша із кукурудзяної муки.

А ТИ СІЙ КВІТИ...

А ти сій квіти...

Навіть якщо завтра – кінець світу.

Загоюй рани людям і землі,

Роби, що дав Господь можливість вміти.

Пильнуй ланів, щоб були з хлібом на столі.

Ділись, чим Бог послав, і витри сльози.

Поплачем після Перемоги всі разом,

Коли від крові вмиють землю теплі грози

І мирна тиша увійде у кожен сон...

А ти сій квіти...

Навіть якщо завтра – кінець світу.

Сади садок. Хай виростає до зірок.

Служи землі. Цінуй, люби, лелій.

Вона віддячить дітям

І всім, хто хоче й вміє вільно жити.

Сій квіти жовті, сині – різні,

Щоби вони встелили всі шляхи,

Якими повертатимуться грізні,

Найкращі в світі наші вояки

Додому, до родини і до щастя,

Яке вимолюємо в Бога зараз всі.

Сій хліб і квіти – всупереч напастям.

Багато сій...

Людмила Муріна

